

de Proosdijkoerier

JAARGANG 31 | NUMMER 2 | JUNI 2015

Foto: Fons Compier

EEN MONUMENTAAL GEMAAL

WAAROM GEEN UURWERK IN DE KERKTOREN VAN WAVERVEEN?

KERKEN EN GELOVEN IN DE NEGENTIENDE EEUW IN VINKEVEEN

ADVERTENTIEPAGINA BINNENZIJDE OMSLAG
IN BEZIT VAN AVANTI

Geschiedenis als hobby

door Jaap Meulstee

Er zijn verschillende mensen, die hun geld verdienen met het bestuderen, beschrijven of overdragen van geschiedenis. Wanneer je deel **uit maakt** van een historische vereniging is het bezig zijn met, in ons geval regionale, historie echter vooral een hobby. Dat dit de betrokkenen nogal wat plezier oplevert, moge duidelijk zijn. Elk kwartaal opnieuw produceert onze historische vereniging De Proosdijlanden een prachtig kwartaalblad, dat alom veel waardering oogst. Niet alleen de ruim duizend lezers en lezeressen hebben hier plezier aan, dit geldt zeker ook voor de samenstellers.

ACTIVITEITEN

Maar er is meer. De vereniging stelt zich ten doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen. We willen een stimulerend aandeel leveren in de ontwikkeling van de regionale geschiedenis in de ruimste zin van het woord. Vandaar dat de bestuursleden, die onze vereniging leiding geven, hun best doen om naast ons kwartaalblad De Proosdijkoerier nog diverse andere activiteiten te ontwikkelen.

We prijzen ons gelukkig dat vele tientallen betrokkenen zich als vrijwilliger inzetten voor de verschillende deelgebieden. Onze werkgroep genealogie is hier een prachtig voorbeeld van. Ook de werkvelden archeologie, monumenten en heemkunde kennen zo hun actieveelingen. Daarnaast timmeren we aan de weg met onze nieuwsvoorziening en we hebben een actieve pr-groep.

Naast het kwartaalblad verschijnt regelmatig een digitale nieuwsbrief, die eveneens veel waardering oogst. Tevens organiseren we lezingen rond regionaal historisch interessante onderwerpen.

MATERIAAL

Begin dit jaar hield oud-bestuurslid Dinie van Tol een verhandeling over het bewaren van materiaal. Zij gaf diverse tips over het duurzaam bewaren van foto- en schriftelijk materiaal. Het gebeurt diverse keren per jaar dat we als vereniging materiaal aangeboden krijgen: boeken, tijdschriften, foto's of anderszins. Ons documentatiecentrum heeft inmiddels een omvangrijke collectie, die toegankelijk is voor een ieder die geïnteresseerd is. Een aantal vrijwilligers is wekelijks actief om e.e.a. te archiveren en te bewaren.

VRIJWILLIGERSWERK

Bij al deze activiteiten zijn dus nogal wat plaatsgenoten actief. Het is leuk om te doen en vaak heel erg gezellig. Heeft u interesse om mee te helpen?

Neem dan contact op met één van de bestuursleden. U zult daar geen spijt van krijgen. Meedenken over onze ledenactiviteiten, ideeën spuien over een oud-hollandse spellenavond of het verzamelen en publiceren van groepsfoto's uit de vorige eeuw, het schrijven over regionale artikelen, het kan allemaal. Zo maak je van geschiedenis een voldoening schenkende hobby. Net als zoveel anderen, die u hierbij zult ontmoeten. Alvast dank voor uw inzet. ■

Bij de voorplaat

Het watergemaal in zijn huidige vorm dateert uit 1862, staat op de gemeentelijke monumentenlijst van De Ronde Venen en is gelegen aan het einde van de Amstelkade 121. Wie er de moeite voor wil doen, zal het daar voornamelijk moeten doen met het uiterlijk van het gebouw, waarin de overgangen van stoom naar diesel en tenslotte elektriciteit duidelijk herkenbaar zijn.

Coverfoto: Gemeentelijk Monument Gemaal
"Eerste Bedijking" - Amstelkade 121 *** © Fons Compier

Digitale nieuwsbrief

Met enige regelmaat geven we een digitale nieuwsbrief uit. Daarin proberen we u op de hoogte te stellen van de laatste nieuwtjes aangaande onze vereniging en de regionale historie.

Ontvangt u deze nieuwsbrief nog niet? Jammer, want de laatste actualiteiten en nieuwtjes plaatsen we niet meer in de Proosdijkoerier.

Dus wilt u - net als bijna zevenhonderd andere betrokkenen - toch goed op de hoogte blijven? Meld u dan eenvoudig aan door uw naam en e-mailadres in te vullen op de homepage van de website van de historische vereniging. Ook u ontvangt dan regelmatig de nieuwsbrief. Zie ook onze website: www.proosdijlanden.nl

In deze Proosdijkoerier

- 43 Geschiedenis als hobby
- 44 Bij de voorplaat | In deze Proosdijkoerier
- 45 Zijn wij het oudste familiebedrijf?
- 48 Een monumentaal gemaal [2]
- 53 Een verkeerde wethoudersbenoeming in Vinkeveen
- 54 De Avro Lancaster ED761
- 56 Kerken en geloven in de negentiende eeuw in Vinkeveen [1]
- 61
- 62 Manuscriptkaart uit 1782 van De Ronde Venen
- 64 Waarom geen uurwerk in de kerktoren van Waverveen?
- 69 Waverveen als minvermogende gemeente
- 71 Dat waren ze. Die oude klassenfoto's!
- 72 Interview met Joop Hazes
- 75 Over een eierveiling, een eitunnel, een hagelsnoer en een eitand
- 77 Verenigingsnieuws

Zijn wij het oudste familiebedrijf?

door Joop Frankenhuizen

Het is al weer een tijdje geleden dat we met Wilnisser Jan Sneep discussieerden over oude familiebedrijven. "Is het niet iets voor de historische vereniging om eens te kijken hoe dat zit in het gebied van de Ronde Venen. Ga eens praten met Wim van Harberden in Wilnis. Ik heb de indruk dat die wel eens hoge ogen kan gooien als het gaat om het oudste, nog actieve, familiebedrijf in de gemeente", laat Jan weten.

FAMILIEBEDRIJF SINDS 1782

Een week later, in de winkel met verfarmakelen aan de Herenweg op nummer 48, ontmoeten we achter de toonbank Wim van Harberden. Hij was na ons telefoontje direct geïnteresseerd en heeft de resultaten van zijn genealogisch onderzoek al **klaar gelegd**. Op 153 A4-tjes kijkt hij achttien generaties terug naar zijn voorouders. En dan begint het zoekwerk naar de geschiedenis van het schildersbedrijf. Eerst van 1966 terug tot 1767 acht generaties geboren met de naam Jan van Harberden. Allemaal Jannen en allemaal schilder. Dan twee generaties Jan van Herberden. In 1671 komt Jacobus van Herberden in beeld. Hij is de zoon van Christoffel van Herberden en Lysebeth Everdincks. Met Christoffel (1648) stopt ook de generatie Van Herberden, want hij blijkt de zoon van Conrad Stoldinck en Catharina de Hertoge.

Om achter de startdatum van het schildersbedrijf te komen, moeten we terug naar de achtste Jan van Harberden. Geboren in Zegveld in 1767, getrouwd in Wilnis en daar in 1811 werkzaam als schilder. Het bewijs vinden we in de geboorteakte van een boerenzoon gedateerd 7 september 1811. Die akte blijkt mede

ondertekend door de "Wilnisser Jan van Harberden oud 44 jaar van beroep schilder", dit omdat de andere getuige zijn naam niet kan schrijven of tekenen. Een andere geboorteakte, gedateerd 4 april 1817, toont aan dat getuige Jan van Harberden 50 jaar oud is en van beroep schilder. Op welke leeftijd hij als schilder is begonnen en daarmee het familiebedrijf stichtte, is niet bekend. Als we 1811 aanhouden, nemen we aan dat hij op 44 jarige leeftijd begonnen is als schilder. Het kan ook zijn dat hij al op 15 jarige leeftijd met het schilderwerk is begonnen. In dat geval wordt de stichtingsdatum 1782.

ALLEMAAL JANNEN

Dat de zevende Jan van Harberden ook schilder is, blijkt uit een Certificaat van de Nationale Militie van de Provincie Utrecht gedateerd Utrecht 8 april 1820. "Jan van Harberden, geboren in Wilnis op 15 oktober 1796, van beroep schilder, zoon van Jan van Harberden van beroep schilder, wonende te Wilnis in den jare 1817 binnen de gemeente Wilnis voor de Nationale Militie is ingeschreven en dat hem na loting ten deel is gevallen het Nummer 5 3e Kl, Hij door de Militieraad, uit hoofde van in den jare 1814 een plaatsvervanger te hebben gesteld, finaal is vrijgesteld geworden. W.g. de gouverneur der Provincie Utrecht". Ergo, Jan de zevende hoefde niet in dienst.

ALLEMAAL JANNEN EN ALLEMAAL SCHILDER

In 1824 wordt Jan de zesde geboren. Net als zijn vader wordt ook hij schilder. In 1847 trouwt hij in zijn geboorteplaats Wilnis met Antje Helmkamp. Waar al die Jannen destijds gewoond hebben, is niet **terug gevonden**. Dat lukte deels pas na de komst van het kadaster in 1832.

In het decembernummer van de Proosdijkoerier uit 2002 beschrijft Johan Klijn de bewoning aan Oudhuijzerweg. Daarin zien we dat Jan van Harberden in 1853 een pand koopt, gelegen links naast de voormalige

ijzerwinkel van Van Eijk in wat nu Dorpsstraat heet. In 1865 overlijdt Jan de zesde. In 1871 wordt het pand door brand verwoest. Weduwe Antje laat het herbouwen. In 1901 blijkt uit het kadaster dat Dirk van Harberden de nieuwe eigenaar is.

IN WILNIS WAREN MEERDERE SCHILDERS

In 1846 wordt Jan de vijfde geboren. Ook hij wordt schilder. In 1879 komt het nummeren van de huizen in Wilnis aan de orde. Wijk I in Wilnis omvat

dan 302 huizen, wijk 2 in Oudhuizen 93, wijk 3 in de Geer 21 en wijk 4 in Westveen 62. **De aannemers die de huisnummers gaan schilderen, moeten voldoen aan vastgestelde eisen wat grootte betreft.** Op het gemeentehuis ligt een model. Het openbaar aanbestede schilderwerk wordt gegund aan Petrus Woerst voor de som van 12 gulden. In 1889 herhaalt zich het schilderwerk. Nu gaat het om wijk 1 waarin 293 woningen of gebouwen, wijk 2 met 88, wijk 3 met 28, wijk 4 met 43 en wijk 5 met 10 woningen. Maar dat kunnen er meer of minder zijn. De aannemers moeten dat zelf bekijken. Er zijn twee inschrijvers. Hermanus van Soest doet wijk 1 voor 11,72 gulden en de andere wijken voor 10,39 gulden. Jan van Harberden doet het resp. voor 17 gulden en 16 gulden. "Minste in schrijver alzo is Hermanus van Soest". Het in het gemeentehuis neergelegde voorbeeld laat zien hoe en wat. "De letters en cijfers te plaatsen op de post van de hoofdingang ter hoogte van 1,5 m. uit den grond gemeten, duidelijk leesbaar ter grootte van 50 mm, in zwarte olieverf "

DE JANNEN KRIJGEN EEN TWEDE NAAM

Na het huwelijk van Jan de vijfde met Guurtje van der Laarse verandert de naamgeving in de generatie. De zonen krijgen er een tweede naam bij. Jan de vierde, geboren in 1878, heet dan officieel Jan Pieter van Harberden. Rond 1900 woont hij in de Dorpsstaat op huisnummer 26. Maar dan komt het! Op 29 mei 1909 krijgt timmerman en aannemer F. Tober van de gemeente Wilnis vergunning op sectie B nr. 3368 een school bestaande uit drie lokalen en een onderwijzerswoning te bouwen. Het gaat om de herbouw van de in 1882

Rechts J.P. van Harberden rond 1902.

gebouwde Christelijk Nationale School aan de Dorpsstraat. Op 2 juni 1909 tijdens een vergadering van het schoolbestuur komt het huis bewoond door J. van Harberden aan de orde. Dat staat op het schoolplein en kan, "na bepaald te hebben waar de nieuwe school moet komen, niet langer blijven staan. Besloten wordt na breedvoerige bespreking Van Harberden te verzoeken een andere woning te zoeken en het daarna te slopen. Aannemer Tober neemt contact op met notaris Van der Heijden met

de vraag wat te doen met de verkoop van het hout dat van de oude school is gekomen". Jan Pieter doet wat hem gevraagd wordt en verhuist in 1911 naar Herenweg 48. Op dat huisnummer is schildersbedrijf Van Harberden nog steeds gevestigd, zij het dat de oude wat vervallen woning in 1979 moest worden herbouwd. (zie foto hiernaast)

WILNIS GROEIT

Het is 1915. De werkgelegenheid in Wilnis floreert. De scheepsmakerij van Haring biedt werk aan dertien mannen en vier kinderen. Daarnaast telt het dorp nog vijf andere scheepsmakers met samengeteld 20 man personeel, verder zes broodbakkers, vier smeden, vier timmerlieden, drie schoenmakers, drie slaggers, twee schilders, twee korenmolenaars, twee metselaars, twee naaisters, een blikslager, een kleermaker, een klompenmaker, een kuiper, een mandenmaker, een rietdekker en een touwslager. Er is dat jaar veel vraag naar turf. Zestig arbeiders verdienen ieder 20 tot 25 gulden per week met het baggeren van turf met een baggermachine.

DE LAATSTE GENERATIE

In 1907 wordt Jan Willem geboren. Ook hij wordt huisschilder. Het dorp noemt hem Wim de Kwast. In 1954 volgt zoon Jan Pieter hem op. Diens bijnaam wordt Jan de Klad en daar is de huidige Jan Pieter van Harberden best trots op als hem gevraagd wordt hoe hij terugkijkt op 57 jaar werken als huisschilder. "Nooit spijt van gehad. Ik begon met schilderen toen ik dertien was en heb het volgehouden tot mijn zeventigste.

Alleen binnenwerk en dan nog met verf van Vettewinkel". Hoe dat veel vroeger ging, weet hij niet, want hij heeft zijn grootvader nooit gekend. Wel dat er schilders waren die zelf verf maakten uit lijnolie geperst uit lijnzaad, terpentijn en zelf gemaakte kleurstof met een droogmiddel. Net als zijn voorgangers moest ook Jan de Klad er rekening mee houden dat er in zijn tijd in Wilnis meer huisschilders werkzaam waren. Waar hij overigens nog met veel plezier aan **terug denkt**, zijn de 23 jaren bij de Wilnise brandweer. "Veel lol gehad, maar ook hard moeten werken. Vooral toen er steeds meer brandgevaarlijke chemische middelen op de markt kwamen die we moesten leren herkennen. Die cursussen waren best wel moeilijk", laat hij weten.

Waar hij met afschuw op **terug kijkt** is de sloopwoede van de achtereenvolgende gemeentebesturen. "Kijk naar de Dorpsstraat. Wat is daar nog van over. Kijk naar het doktershuis rechts naast de gereformeerde kerk. Was ooit een monumentaal gebouw waar veel Wilnise artsen gewoond hebben. Waarom moest dat mooie pand zonodig gesloopt worden?"

Woonhuis voor de verbouwing.

Terugkijkend op al die generaties zie je dat de achtste Jan van Harberden in 1811 op 44 jarige leeftijd genoemd wordt als schilder, maar misschien al op 15 jarige leeftijd (1782) is begonnen. In 2015 is nazaat Jan Willem van Harberden (Wim) nog steeds actief in het schildersbedrijf. We kunnen dan concluderen dat er in Wilnis al 230 jaar lang een familiebedrijf actief is. Maar of schildersbedrijf Van Harberden dan ook het oudste bedrijf in de gemeente De Ronde Venen genoemd mag worden, zal de tijd ons moeten leren. ■

Oude advertenties

**GEEN BENZINE ?
..... DAN GAS!**
Reeds meer dan 3000 Nederlanders
lostten hun transport-problemen op door
aanschaffing van een GENERATOR-
INSTALLATIE voor hun vrachtwagen.
Ook uw bedrijf vraagt er om.
Voor uitvoerige inlichtingen over gas-
tractie wende men zich tot
Garage J. van der Helm Jr., Mijdrecht, Tel. 49
Vertegenwoordiger: Gohin Poulenc Gasgeneratoren.
Off. erkend Inbouw-station.

ONTVANGEN
een groote sorteering
COLBERT- en
SPORTCOSTUUMS
PLUS-FOURS
JONGENS- en
KINDERPAKJES
N.v. Yperen
Telefoon 13
M i j d r e c h t

Een monumentaal gemaal [2]

door Stef Veerhuis

De gemeente De Ronde Venen telt na de samenvoeging met Abcoude inmiddels 170 rijksmonumenten en 120 gemeentelijke monumenten. De jaarlijks terugkerende monumentendag in september lijkt dan een uitgelezen mogelijkheid voor een bezoek. Maar helaas zijn nooit alle objecten toegankelijk. 'Het verhaal', dat schuil gaat achter zo'n monument zal dan niet verteld kunnen worden. In deze tweede aflevering gaat het om de zoektocht naar het hoe en waarom van het 'Gemaal van de Eerste Bedijking'. Het betreft een gemeentelijk monument met drie sterren aan de Amstelkade 121 in buurtschap de Amstelhoek. De nogal desastreuze voorgeschiedenis mag niet onvermeld blijven.

Het begon in 26 augustus 1789 toen de Staten van Utrecht het "Octroy voor die van Mydrecht, om de groote Mydrechtsche poel, of dwarssloot, enz. enz. te mogen droogmaken" bekrachtigden. Hierin werden plannen ontvouwd en regelgeving opgenomen voor het droogmaken van de bovengenoemde droogmakerij. Later werd die aangeduid als de Eerste, Tweede en Derde Bedijking. De voornaamste beweegreden was om na drooglegging inkomsten te kunnen genereren. Door de zompige bodemstructuur was goed boeren nagenoeg onmogelijk geweest. En wat betreft de bemaling met watermolens van de Eerste Bedijking was het geduld van de overheden klaarblijkelijk helemaal op. Nu zou een stoommachine voor de uitwatering gaan zorgen. Dat plan stuitte echter om financiële redenen op veel weerstand van de grondeigenaren, die daarom weigerden te participeren.

Inmiddels was de beoogde locatie voor deze "helse machine", zoals de tegenstanders dit met enig afgrijzen betitelden, **bekend gemaakt**. Helemaal aan het einde van de Amstelkade, op de plek van het huidige watergemaal. Pal naast een buitenplaats, "**Het Huys Ter Schelling**", dat geofferd zou gaan worden aan de voor-

Het Huys Ter Schelling getekend in 1759 door C. Pronk

uitgang. Die naam kan in verband gebracht worden met Pieter Reynier van der **Schelling**. Hij werd in 1667 als eigenaar vermeld in een protocol, dat toen door notaris Francois van der Meer werd opgemaakt. De laatste eigenaar was een zekere Michielsens, die het op 12 januari 1791 verkocht voor fl. 3.500,-. Bij deze transactie werd overeengekomen dat tuinman Dirk Wijnands nog een half jaar zou worden ingehuurd voor het rooien van de vruchtbomen en alle voorkomende hand- en spandiensten. Ook was duidelijk dat men niet direct tot sloop over wilde gaan, omdat men een deel van de inboedel wilde overnemen en sommige ruimten zou gaan benutten voor opslag. Wat een contrast zal dat geweest zijn, toen de rust op deze statige buitenplaats plaatsmaakte voor een rumoerige bouwplaats.

Het heiwerk en het stellen van de fundering voor de bouwput zou uitgevoerd gaan worden door Schalé en Van Zijl uit Jutphaas. Die hadden echter vooraf uitdrukkelijk bedongen dit alleen te willen doen "zonder enig risico". Kennelijk sloot men niet uit dat de Amstedijk het wel eens zou kunnen begeven. Daarom liet men uit voorzorg eerst twee rijen damwand slaan voor de bouwput, die acht meter diep moest worden. Maar dat kon niet voorkomen dat in 1800 de dijk alsnog doorbrak.

Toen de wanden eenmaal stonden, drukte het kwelwater de bodem omhoog en moest er met behulp van

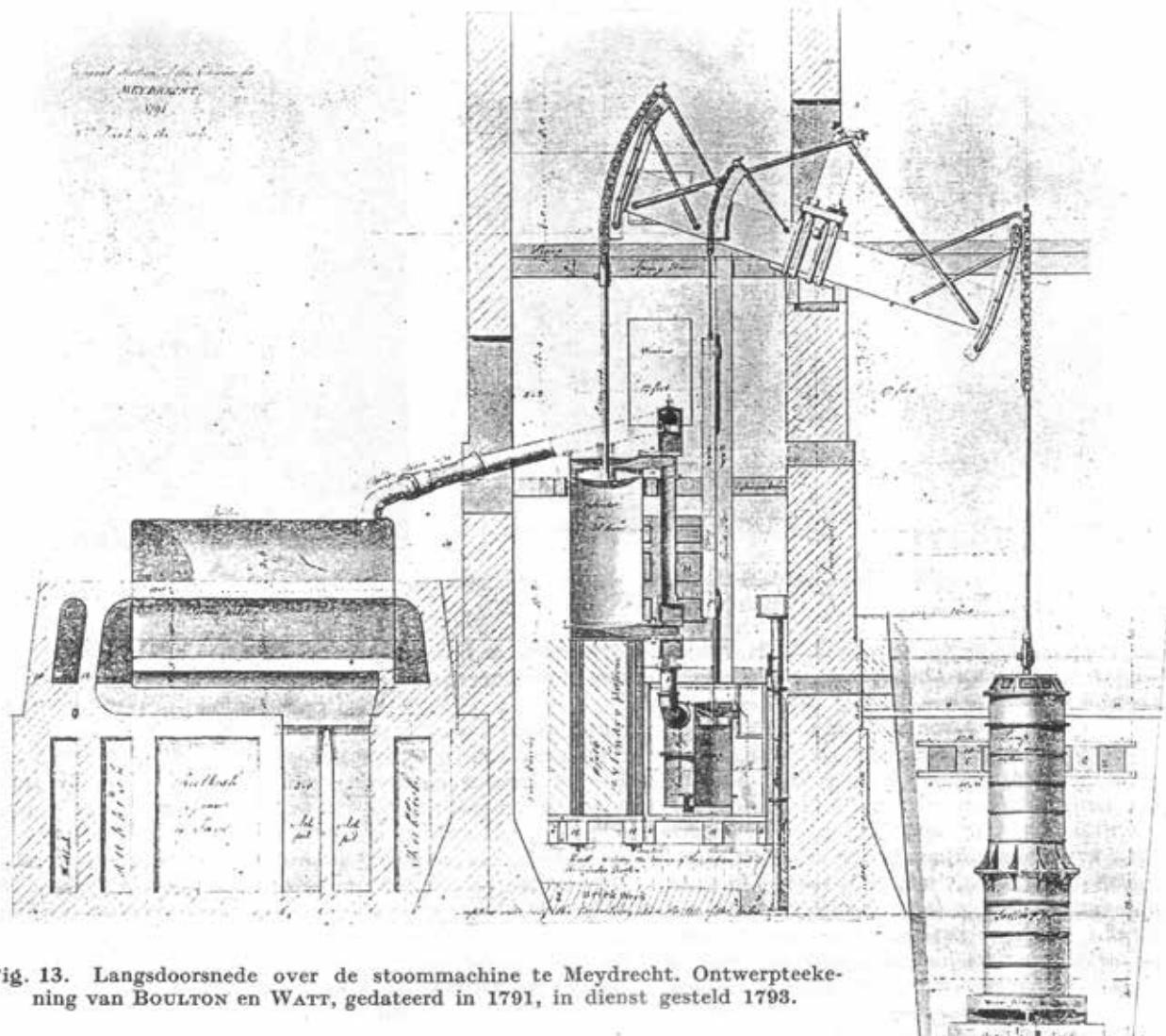

Fig. 13. Langsdoorsnede over de stoommachine te Meydrecht. Ontwerpteekening van BOULTON en WATT, gedateerd in 1791, in dienst gesteld 1793.

Doorsnede van de stoommachine in de droogmakerij van Mijdrecht ontworpen door Boulton en Watt in 1791 (afbeelding uit "De Ingenieur" 1937/10)

twee tonmolens en 30 ijlings aangevoerde paarden dag en nacht gemalen gaan worden om de bouwput droog te houden.

Op 3 augustus 1791 werd de eerste paal geslagen voor dit tweede stoomwatergemaal in Nederland. Zowel de bouw als de installatie verliepen volgens plan. Op maandag 10 februari 1794 kon er voor de allereerste keer gemalen worden en dat gebeurde bepaald niet onverdienstelijk. De euforie van de Edel Mogende Heren kende geen grenzen en aan zelfvertrouwen was geen gebrek, want men liet op voorhand al de **Nesser molen** slopen.

Door de afkondiging van de Bataafse Republiek op 19 januari 1795 lagen er roerige tijden in het verschiep. Bovendien was er sprake van een lange, zeer strenge winter, die aanhield tot eind april van dat jaar. De winterse omstandigheden hadden tot gevolg dat de

stoommachine moest worden **stil gezet**. De hoofdtocht was dichtgevroren en de aanvoer van steenkool stagneerde. Toen die weer op gang kwam, bleek dat van korte duur, want er werd een importverbod afgekondigd voor goederen en grondstoffen uit Engeland. Daarom was men genoodzaakt om over te gaan op het stoken van turf. De daaraan voorafgaande spanningen escaleerden toen de eerste machinist Johannes Duister op staande voet werd ontslagen op 1 augustus 1795. Omdat Duister daarna weigerde om zijn ketelbinkie Maurer in te werken, waren de gevolgen slechts een kwestie van tijd. De stoomketel vertoonde lekkage en toen dat verholpen was, brak - door onoordeelkundig gebruik - de grote hefbalk van de pompzuiger. En daar zou het niet bij blijven.

Twee jaar later begaf de stoomketel het volledig en dat gebeurde bovendien op een heel slecht moment.

Kaart van de Mijdrechtse Droogmakerij uit 1793 door landmeter A. Verdam (Collectie RHC Breukelen).

Aanhoudende zware regenval en kwelwater - dat onder de Waverveense dijk door kwam - hadden het polderpeil onrustbarend doen stijgen. Het gevolg daarvan was dat de polderwerken, die in uitvoering waren, geheel onder water verdwenen. Hals over kop werd besloten om het stoomgemaal bij Blijdorp, dat eerder een voorbeeldfunctie had, aan te kopen, af te breken en naast het bestaande gemaal op te bouwen. Terwijl de werkzaamheden voor de funderingsput reeds waren gestart, werd op 4 mei 1798 vanuit Utrecht door het Uitvoerend Bewind der Representanten verordonneerd om alle werkzaamheden daartoe onmiddellijk te staken.

Alle inspanningen nadien werden gericht op de bouw van vier schepadmolens aan de Nessersluis (nu de Veldweg) en vier aan de Kerkvaart, (langs de huidige A.C. Verhoefweg). Deze molengangen moesten de matig presterende stoommachine ondersteunen. Maar toen alle molens medio 1807 in gebruik waren genomen, bleek al snel dat het polderpeil nog steeds te wensen overliet. Krijgsman, de nieuwe machinist van de stoommachine, moest alle zeilen bijzetten om de boel draaiende te houden. Na een brand in 1808 leek het over en uit te zijn, maar een jaar later had hij de

boel toch weer draaiende. In november 1812 werd het vuur van de ketel gedoofd vanwege de hoge steenkoolprijzen. De stoommachine werd in 1831 verkocht en gesloopt en de ingelanden gingen zich bezig houden met alleen hoogst noodzakelijke zaken.

De ontstane situatie in het gebied werd destijds gekenschetst als:

"(...) langzamerhand den drooggemaakten bodem in rietland verkeren, waar tusschen kolken en poelen, volgebonkte gaten en moerassen de geheele bedijking tot een veilig verblijf van alle soorten waterwild, maar overigens zeer ongeschikten maakten om verder eenig beduidend voordeel op te leveren ..."

Desondanks was men benoorden de Zuwe met gepaste voorzichtigheid begonnen met het inzaaien van de weinige droog blijvende percelen. Pas in 1836 kwam er eindelijk schot in deze droogmakerij toen het Rijk de uitvoerende regie overdroeg aan o.a. burgemeester J. Verdam, notaris A. Verdam Az. en grondeigenaar H. van Wieringen. In 1843 viel het land eindelijk droog en twee jaar later konden de eerste percelen worden verhuurd om in de daaropvolgende jaren in cultuur te worden gebracht. Alles wees er op dat de geest, die

decennia lang in deze kommer en kwel droogmakerij rondwaarde, eindelijk tot bedaren was gebracht. De verkoop van de Polder Eerste Bedijking vond plaats op 6 september 1852 in het Raadhuis van Amsterdam. Eerst ingezet in afzonderlijke percelen, maar toen dat niet de beoogde taxatiewaarde opbracht, werden de 902 hectare in zijn geheel geveild en verkocht voor fl. 203.000,- aan Arie Mijnlief, 'godfather' van een steenbakkerijdynastie rondom Nieuwerkerk aan de IJssel en aan Jan van Haeften, aannemer van grote Rijks waterwerken uit Sliedrecht. De beide eigenaren van de Eerste Bedijking voelden er echter niets voor om de droogmaking van de Tweede Bedijking voor hun rekening te nemen. Met een schadeloosstelling ten bedrage van fl. 20.000,- werd die verplichting, zoals vastgelegd in het octrooi van 1789, ongedaan gemaakt.

Al vrij snel werd het de nieuwe eigenaars duidelijk dat de bemaling vaak te wensen overliet, vanwege het wisselende grondwaterpeil. Dit had tot gevolg dat er met enige regelmaat aan de molens gesleuteld moest worden om die hun werk te kunnen laten doen. Ondanks het onderhoud aan kaden en ringdijken en het graven en schonen van watergangen bleek "goed boeren" iets van veel geduld en een lange adem. Vooral de pachters van de Zuidelijk gelegen Hoflandse polder zagen geruime tijd uit naar betere tijden, maar vonden het na een mislukte oogst in 1860 welletjes. In een brief - die J. Versteeg landbouwer op Hofland en andere getroffen pachters uit hadden laten gaan aan de overheden - stonden verwijten aan de grondeigenaren aangaande de willekeur van het uitmalen, waardoor de waterstand verhoogd was. Uit correspondentie blijkt dat de beschuldigingen zowel door Ged. Staten in Utrecht als in Den Haag zeer serieus werden genomen. Dit leidde tot een diepgaand onderzoek gelast. De klachten van de pachters werden gegrond verklaard. Dat er sprake was van moedwil kon niet bewezen worden. Desondanks gaf het onderzoek voldoende aanleiding om de beide grondeigenaren tot actie aan te sporen.

De oudste zoon van Arie Mijnlief, Jan Forbertus, vestigde zich op 31 december 1859 voor de tijd van twee jaar op de ouderlijke hofstede van zijn vader, aan de Noordkant van de droogmakerij. Hij kreeg als opdracht mee om alle problematiek in kaart te brengen en om vervolgens een plan van aanpak voor te bereiden. Op 28 mei 1862 werd bij Gedeputeerde Staten van Utrecht

vergunning aangevraagd "tot het oprichten van een stoomwerktuig van hoge drukking met een vermogen van 25 pk en zullende een schoorsteen worden opgetrokken ter hoogte van 16 ellen".

Na beraad en geen bezwaar van een handvol omwonenden kon er gebouwd worden. Toen later bij de Nesser molens ook nog een stoompomp werktuig van 40 pk werd geplaatst, die uitsloeg op de Amstel en in 1886 de oude brug halverwege de Zuwe bij de Middeweg vervangen was door een nieuwe met kluis, was er eindelijk vooruitgang waarneembaar.

In 1873 kwam de Eerste Bedijking in handen van Klaas Kaan Janszoon, landbouwer te Wieringerwaard. Twee jaar later vond er een deling plaats. Klaas Kaan behield één blok en Comelis Schenk uit Wieringen werd eigenaar van het andere deel. Op landbouwer J. Versteeg na blijft het gissen naar de namen van degenen, die destijds pachters of eigenaars zijn geweest. Wel zijn er uit de periode tussen 1884 tot 1910 nog een aantal vergunningen te raadplegen in het R.H.C. in Breukelen, die betrekking hebben op het bouwen of amoveren van boerderijen in die Eerste Bedijking.

* * **UIT DE HAND TE HUUR,**
VOOR TIEN OF ZEVEN JAREN.
Twee wel ingerigte **BOERENWONINGEN**, ieder met ruim 40 Bunders wel toegemaakt **BOUW-** en **WEI-**
LAND, alles gunstig bij elkander gelegen in de Mijdrecht-
sche droogmakerij onder Mijdrecht; het land terstond en
de gebouwen op 1 Mei 1860 te aanvaarden, met de als-
dan aanwezige meststalen.
Nadere informatiën zijn op *franco* aanvragen te beko-
men bij den Heer **A. MIJNLIEFF Fz.**, op Kortenoord,
te Nieuwerkerk a/d IJssel en bij den Notaris **G. D. BOERLAGE**, te Uithoorn.

Advertentie Mijnlief

Opvallend was bijvoorbeeld de bouw in 1904 van een hofstede, de 'van Haaftenshoeve', een ontwerp van architect J. Veenenbosch te Sliedrecht die verwijst naar de voormalige andere eigenaar. Dan een aanvraag die dateert van 10 mei 1884, kadastraal bekend onder: A 1228, Wijk 1, nummer 178. Het was ingediend door Gijsbert Roeleveld en betrof het amoveren van een bestaande boerderij. Die was gelegen op een steenworp afstand achter het watergemaal: een opmerkelijke plaatsaanduiding, die uitnodigt tot speculeren. Dat komt omdat in 1859 Jan Forbertus Mijnlief op het adres Wijk 1 nummer 177, toen bekend als de Willem III

hoeve, werd ingeschreven in het Bevolkingsregister van Mijdrecht. Het is zeker niet uit te sluiten dat dit dezelfde locatie betreft. Een nieuwe hoeve met, zoals gebruikelijk, een nieuwe naam op de gevel. Misschien wel PETRONELLA, genoemd naar Petronella Maria Goes, de echtgenote van Gijsbert Roeleveld. Dat zou kunnen verklaren waarom het naastgelegen gemaal nadien deze naam heeft meegekregen.

In 1913 maakte de stoommachine plaats voor een dieselmotor, die in 1918 tijdelijk ondersteund werd door een elektromotor, vanwege een gebrek aan ruwe olie. Daarvoor was het noodzakelijk om het gebouw aan de achterzijde uit te breiden.

Architect C.A. van Beusekom uit Zeist maakte daarvoor de tekeningen. De dieselmotor is in gebruik gebleven tot 1940 en vervolgens heeft het **elektrische** aangedreven gemaal de waterstand in de polder op peil gehouden.

Freek Pappot was de laatste opzichter-machinist op het watergemaal PETRONELLA aan de Amstelkade.

In 1947 nam Freek Pappot de werkzaamheden in en om het gemaal van zijn broer Antoon over. Beiden waren telgen uit een oud watermolenaarsgeslacht en hebben decennialang de molen en daarna het gemaal in de Waver bediend. Freek zou de laatste permanent aanwezige opzichter-machinist zijn die de deur op Amstelkade 121 achter zich heeft dichtgetrokken. Hij sloot daarmee de rij van zijn voorgangers af die ooit in 1794 begon met Johannes Duister. Een weinig benijdenswaardig beroep waar leven en werken altijd in het teken van het gemaal heeft gestaan en ook nog eens "at the end of nowhere". Vanaf 3 december 2000 wordt dit gemeentelijk monument **nu** door het Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht vanuit Weesp op afstand bediend. Inmiddels is het Waterschap begonnen met de uitvoering van de conceptnota vastgelegd in december 2007, voor dijkreconstructie en renovatie van de Amstelkade. Zou de aanleg van een nieuwe toegangsweg aan de achterzijde van het gemaal er op kunnen duiden, dat een grondige renovatie van het gemaal nu ook dichterbij is gekomen? ■

Geraadpleegde bronnen:

- Mijdrecht meer dan veen alleen - Drs. E.A.G. van den Bent en Drs. C.M.P.F. van den Broek.
- Beknopt overzicht der geschiedenis van de Verveening en Droogmaking onder Mijdrecht 31-12-1864.
- De Ronde Venen ... een omgekeerde wereld - E.J. Rinsma.
- De Ingenieur 1937 no. 41 - Werktuig en Scheepsbouw.
- RHC Breukelen Ingekomen stukken - Bevolkingsregister - bouwvergunningen.
- RAU Utrecht Archief Ged. Staten.
- Proosdijkoerier Juni 1997.

Met bijdragen van en dank aan: Wim Timmer, Fred de Wit, Martien van Balgooi, AGV, L. Stroomer en Jan Rouwenhorst.

Heeft u het hele verhaal gelezen en wilt u een vergelijkbaar tijdsbeeld, van hoe het daar aan de Amstelkade geweest zou kunnen zijn, ook eens willen ervaren ?

<http://www.youtube.com/watch?v=UaIa4yVEieI>

Een verkeerde wethoudersbenoeming in Vinkeveen

door Fred de Wit

Het komt wel eens voor dat een gemeenteraad een besluit neemt dat achteraf beter niet genomen had kunnen worden. Dan wordt het besluit op korte termijn hersteld of ingetrokken. In Vinkeveen gebeurde dit met een wethoudersbenoeming. Het duurde twee jaar voordat de benoeming ingetrokken werd. Een en ander had grote gevolgen kunnen hebben, maar uiteindelijk viel het allemaal wel mee.

Op 4 juli 1901 kwam de gemeenteraad bijeen voor een spoedeisende vergadering. Aanwezig waren D. van der Wilt, wethouder en locoburgemeester, F.L. Bos wethouder, en de raadsleden J.H. Vosseberg, A. van Scheppingen, F. Blommesteijn, P. van Zwieten, J. Spruijt, A.J. Kok, J. Bus en J. Voorsluys.

Als voorzitter fungeerde de locoburgemeester D. van der Wilt. Hij verving burgemeester Grotenhuis van Onstein, die sinds 18 mei met ziekteverlof was. Op verzoek van de voorzitter deelde de gemeentesecretaris mede waarom de raad tot een spoedeisende vergadering bijeen moest worden geroepen. De reden bestond hierin dat toevallig was gebleken dat er in 1899, dus twee jaar **daarvoor**, een ernstige vergissing had plaats gevonden bij het aftreden van de wethouders. Op de eerste dinsdag van september 1899 was namelijk D. van der Wilt als wethouder afgetreden en herkozen terwijl nu duidelijk was geworden dat eigenlijk F.L. Bos had moeten aftreden. De secretaris wees er op dat de gemeente zich hierdoor grote problemen op de hals had gehaald omdat dit een vernietiging van al de besluiten van het dagelijks bestuur tengevolge zou kunnen hebben vanaf 5 september 1899. De secretaris deelde eveneens mede dat er door het ziekteverlof van de burgemeester slechts één lid van het dagelijks bestuur van de gemeente aanwezig is en dat daarom direct de benoeming van een nieuwe wethouder noodzakelijk is in de vacature Bos. Hierop stelde voorzitter Van der Wilt de benoeming van een wethouder aan de orde in de plaats van de wethouder die in 1899 had moeten aantreden.

Jonkheer A.E.J. van Grotenhuis van Onstein, burgemeester van 1897 tot 1926.

Hij verzocht de leden Bos en Bus deel uit te maken van het stembureau. Na het tellen van de stemmen bleek dat negen van de tien uitgebrachte stemmen waren uitgebracht op Bos en één stem op Vosseberg. De voorzitter stelde daarop vast dat Bos tot wethouder was benoemd en vroeg hem of hij de benoeming wilde aanvaarden. Nadat Bos hierop bevestigend had geantwoord, nam hij op verzoek van Van der Wilt direct de leiding van de vergadering over als oudste wethouder. Wethouder Bos ging vervolgens in op de vergissing die twee jaar eerder had plaats gevonden. Hij twijfelde er niet aan dat alles weer in orde zou komen, omdat vanaf dat moment weer hetzelfde bestuur aan het roer was als in 1899.

En daarmee beschikte Vinkeveen weer over twee, volgens de letter der wet, gekozen wethouders. ■

Geraadpleegde literatuur:

Raadsnotulen van de gemeente Vinkeveen en Waverveen 1899 en 1901.

De Avro Lancaster ED761

“Het vliegtuig kwam
als een brandende fakkel naar beneden.”

door Piet van Buul

Laatste rustplaats bemanning Avro Lancaster ED761

Ons artikel in de vorige editie van de Proosdijkoerier over de Engelse Avro Lancaster, die in de nacht van 29 op 30 maart 1943 bij Waverveen neerstortte, heeft enkele reacties opgeleverd, die wij onze lezers niet willen onthouden. De familie Balder woonde naast Jan Treur op wiens land het vliegtuig insloeg. Dochter Haasje sliep op zolder en was wakker geworden van het vliegtuiglawaai. Ze keek naar buiten en zag het toestel als een brandende fakkel achter het huis neerkomen.

“Het gebeurde wel vaker dat er vliegtuigen overvlogen die bombardementen hadden uitgevoerd op Duitse steden of daarvan terugkwamen,” vertelt Haasje, die met haar 93 jaar nog opmerkelijk helder van geest is. Zo herinnert ze zich het bombardement op Schiphol nog levendig. “We stonden buiten te kijken naar de overvliegende vliegtuigen. Er ontstond nog even een discussie over de vraag of het Engelse of Duitse toestellen waren. Maar al snel ontdekten we dat er hakenkruisen op de vliegtuigen waren geschilderd. Het was dus wel duidelijk waar ze vandaan kwamen en wat ze gingen doen. Zo herinner ik me ook nog dat er bij de Tweede Zijweg een fragmentatiebom is neergekomen. Zo’n bom bestond uit meerdere kleinere bommen die achter elkaar afgingen. Dat leverde een hels kabaal op.”

De aangeschoten Lancaster kwam als een grote gele bal naar beneden. Haasje: “In eerste instantie dachten we dat hij bij ons op het land terecht was gekomen. Later, toen het licht was, zijn we gaan kijken. Toen bleek dat het vliegtuig een enorm gat had geslagen in het weiland van Treur. Ik ben er samen met mijn vader naar toe gegaan. Tussen ons land en dat van Treur lag een ‘tocht’, een watergang die we met de praam zijn overgestoken. Toen we bij het wrak kwamen, zagen we een aantal zwaar verminkte lichamen. Dat was een vreselijk gezicht en het maakte wel veel indruk op mij. Mijn broers wilden zelfs niet eens gaan kijken. Enige tijd later kwamen de Duitsers die zich over de stoffelijke resten hebben ontfermd. De omgekomen bemanningsleden zijn bij de kerk in Waverveen begraven. Daar is tot 1952 jaarlijks een herdenkingsplechtigheid gehouden. Later zijn de stoffelijke resten overgebracht naar de Canadese Militaire Begraafplaats in Bergen op Zoom.”

Ook bij Jan Berkelaar riep het artikel herinneringen op. Zijn vader heeft nog contact gehad met familieleden van de omgekomen militairen. Vader Jan was in die tijd onderwijzer aan de Christelijke Lagere School in Waverveen. Hij was in de oorlog actief in het verzet. Daar waren ook Henk Berkelaar, de latere directeur van Betonfabriek de Adelaar, en Floor van Golen, de vader van Peter van Golen bij betrokken. Jan Berkelaar jr. liet ons weten dat zijn vader na de oorlog de taak op zich had genomen om contact te zoeken met de nabestaanden van de omgekomen bemanningsleden. Jan: “Mijn vader was in het bezit van foto’s en gegevens van alle omgekomen bemanningsleden. Met verschillende familieleden heeft hij contact gehad en dat leidde in een paar gevallen tot een jarenlange correspondentie. Ik kan mij herinneren dat in de jaren vijftig de moeder van sergeant Bandeen een bezoek aan Waverveen heeft gebracht. Ze heeft aldaar het graf van haar zoon bezocht en ze heeft toen een paar dagen bij ons thuis gelogeed.” Het contact van Jan Berkelaar sr. met de nabestaanden leverde meer bezoekers op. “Er heeft na de oorlog ook een familie Marrin bij ons gelogeed. Mevrouw Marrin was een zus van één van de gesneuvelde militairen en logeerde samen met haar man, zoon Rodney en dochter Jennifer ook een paar dagen bij ons. Op een gegeven moment kreeg mijn vader een brief van een dame uit Engeland. Zij was de dochter van de omgekomen sergeant Deane. Zij vroeg of mijn vader meer informatie over haar vader kon geven, want haar moeder was daar altijd erg zwijgzaam over geweest. Gelukkig bleek mijn vader nog over een foto te beschikken waar sgt Dean op stond met zijn dochter op de arm. Die foto heeft hij opgestuurd en toen bleek dat de dochter die foto nog nooit gezien had. Mijn vader heeft tot zijn dood in 1990 nog contact onderhouden met die dochter en haar man.”

Het archief van de ondergrondse uit Vinkeveen, alsmede de complete correspondentie inzake de omgekomen militairen van de Avro Lancaster waren in het bezit van meester Berkelaar. Zoon Jan heeft zich na het overlijden van zijn vader over dit archief ontfermd. Alle documenten uit de oorlogstijd en wat daarna allemaal gebeurd is, heeft hij in 2001 overgedragen aan de gemeente De Ronde Venen en de betreffende stukken zijn in het archief in Breukelen in te zien. ■

Kerken en geloven in de negentiende eeuw in Vinkeveen [1]

door Peter van Golen

In 1787 werd aan de Herenweg een monumentaal pand gebouwd, bestaande uit een voor- en een achterhuis. Dit gebeurde in opdracht van de welgestelde veenbaas en grondeigenaar Cornelis Kroes. In een bewaard gebleven akte wordt over het huis vermeld: "Eene huizinge met annex Wagenhuis en paardestal, eene bergschuur en verdere betimmeringen en aanhorigheden, erve, werf, tuin en boomgaard, gemerkt nummer 46 ..." Het was een flink complex met een oppervlak van maar liefst ca. 6.000 m². Cornelis Kroes werd in 1757 geboren te Waverveen en was gehuwd met Geertrui van der Hoorn. Geertrui werd geboren in Nieuwveen, eveneens in 1757.

Verder blijkt uit de oude bescheiden dat bij het overlijden van Cornelis Kroes, in 1837, de bezittingen bij boedelscheiding voor een prijs van f. 3.000,- zijn overgenomen door Jacob Deugd, een kleinzoon van de overledene.

Jacob Deugd was eveneens veenbaas. Hij werd in 1797 geboren te Waverveen en was gehuwd met Grietje Bruine, geboren in 1803 te Weesperkarspel.

Jacob Deugd heeft het pand niet lang in zijn bezit gehad. Volgens de stukken heeft hij het huis met de bijbehorende gronden in 1841 verkocht aan de rooms-katholieke parochie

in Vinkeveen voor de prijs van f. 3.200,-. Hij heeft er dus niet veel aan verdiend.

Het voorhuis van de voormalige woning van de veenbaas werd zodanig aangepast dat het als pastorie kon

worden gebruikt. In 1857 moest er wegens bouwvaligheid wat aan het achterhuis worden gedaan. Het kerkbestuur gaf opdracht om een bestek te maken voor een nieuw te bouwen achterhuis op heiwerk, tegen het voorhuis en op de dezelfde plaats als het bestaande achterhuis. De begroting kwam uit op f. 6.250,-. De werkelijke kosten beliepen ten slotte f. 7.230,-. Het nieuwe achterhuis was één verdieping hoog.¹

In 1882 kwam de nieuwe, grotere Heilig Hart kerk met bijbehorende nieuwe pastorie gereed. Het oude complex werd overbodig, na slechts veertig jaar dienst te hebben gedaan. Het kerkbestuur stelde het ter beschikking van de Liefdezusters van het Kostbaar Bloed.

Het complex werd omstreeks 1882 een klooster.

In 1898 namen de zusters het gehele complex van de kerk over voor een prijs van f. 9.000,-.

Inmiddels hadden zij het achterdeel van de kerk ingericht als school en het priesterkoor met de rest van het schip als kapel. Deze situatie is in 1907 veranderd. Het achterdeel van de kerk werd afgebroken en vervangen door drie nieuwe schoollokalen.

In 1923, na de gelijkstelling van het openbaar en het bijzonder onderwijs, werden daar nog drie lokalen bovenop gebouwd. Hier werd de Jozefschool gehuisvest. Ook de rest van het oude gebouw werd toen afgebroken en vervangen door een bewaarschool.

Tegelijk werd het zusterhuis uitgebreid met een tweede verdieping, bovenop het bestaande deel van het achterhuis, waarin in de loop van de tijd al de nodige veranderingen waren aangebracht. Het gehele achterhuis werd bovendien van nieuwe buitenmuren voorzien. In 1931 werd de kapel van het klooster vergroot en daarna gebeurde er vrijwel niets meer tot 1978.

Het klooster met bijbehorende panden was in 1978, door aankoop, in handen gekomen van de gemeente. Het schoolgebouw had al geruime tijd leeggestaan en was door vernielzuchtige jeugd flink toegetakeld. Er werd daarom tot afbraak besloten. De laatste zusters

hadden het klooster in 1980 verlaten, zodat zij het honderdjarig jubileum van het klooster net niet hebben beleefd (1882-1980).

De gemeente deed pogingen om het gebouw te verkopen en ook sloop werd overwogen. Tenslotte koos de gemeente voor verkoop van pand en grond aan het bouwbedrijf Van der Helm, met de verplichting dat het pand, althans voor wat betreft de buitenkant, in de toenmalige staat gehandhaafd moest blijven. Er werd een tiental woonheden ingebouwd en deze situatie bestaat nog steeds.²

KATHOLIEKE KERKEN

De rooms-katholieken gingen al vele jaren naar een kerk in Achterbos. Deze buurtschap maakte tot 1882 deel uit van de Gemeente Abcoude Proosdij. Men was in Vinkeveen al enige tijd doende met plannen voor een nieuwe kerk ter vervanging van de Schuilkerk, aangezien deze kerk in Achterbos niet meer voldeed. Enige jaren eerder was een aanvraag om subsidie voor de bouw van een kerk door de provincie afgewezen. Mogelijk door interventie van hogere kerkelijke autoriteiten, besliste koning Willem II in 1841 anders. Het desbetreffende Koninklijk Besluit van 18 februari 1841 luidde:

“WIJ WILLEM II,

op de rekest van Pastoor en kerkmeesters der R.C. Gemeente te Vinkeveen, Provincie Utrecht

a) Om een Rijkssubsidie voor den bouw eener nieuwe kerk in het dorp Vinkeveen

b) Om gemagtigd te worden tot het aankopen van zeker huis en aanhorigheden gelegen in de gemeente Vinkeveen toebehorende aan Jacob Deugd en zulks voor den prijs van f. 4.000,- teneinde dat gebouw interigten tot pastorie en op het daarbij gelegen erf de nieuwe kerk te bouwen, hebben goedgevonden en verstaan om de R.C. Gemeente te Vinkeveen te magtigen

a) tot den aankoop van het sub b vermelde huis teneinde het tot pastorie interigten en op het daarbij gelegen erf eene nieuwe kerk te bouwen

b) voor den bouw eener nieuwe kerk te Vinkeveen aan voormelde gemeente te verleenen een Rijks-subsidie van achtduizend gulden: f. 8.000,-

c) dat de bouw der voormelde kerk zal worden aanbesteed en uitgevoerd onder toezigt van eenen door Onzen Staatsraad Gouverneur der provincie Utrecht aan te wijzen beambte van den Waterstaat die zorgen zal dat tengevolge van het 193 artikel der Grondwet de verleende f. 8.000,- alleen tot het bedoelde einde worden aangewend.”

Achtduizend gulden was in 1841 heel veel geld. De financiële constructie, waardoor subsidiegelden werden verstrekt door het ministerie van Waterstaat, leidde er toe dat men sprak van een "waterstaatskerk".

HOLLANDGÄNGER

In 1842 werd de kerk in het dorp, aan de Herenweg gebouwd. De kerk was ontworpen door C. Dobbe uit Sassenheim en werd gebouwd door A. de Graaf uit Utrecht. De kerk werd gewijd aan de H. Antonius van Padua. De kerk heeft de parochie een onderkomen verschaft tot 1882. De Antonius van Paduakerk werd ook goed bezocht door de Duitse 'gastarbeiders', de Hollandgänger uit de omgeving van Osnabrück.

Hoewel het merendeel van deze Hollandgänger na afloop van hun seizoenarbeid, dat bestond uit veen baggeren en grasmaaien, in het voorjaar weer naar hun heimat terugkeerde, bleef een aantal definitief in Vinkeveen wonen. In de adresboekjes van Vinkeveen kan hun herkomst nog worden gelezen. Pohl, Schockmann (Schuckman), Scholte (Schulte), Röhling enz. Er kunnen veel meer namen worden genoemd. Pastoor Van Groeningen had in de kerk speciale missen

opgedragen in het Duits en daarom kreeg de kerk in de Vinkeveense volksmond de bijnaam van moffenkerk.

De R.K. gemeenschap, inclusief de gastarbeiders, vormde inmiddels zo'n groot aantal kerkgangers dat de kerk te klein werd. Opnieuw werd toen het argument gebruikt van de toename van het aantal rooms-katholieke gastarbeiders. Ook de uitbreiding van het aantal lokale gelovigen door de toename van het aantal kinderen per gezin werd een belangrijke reden voor de bouw van de nieuwe kerk.

In 1853 werden er 1093 Roomse kerkleden geteld en in 1874 was dit aantal al opgelopen tot 1825.

Door deze aantallen werd de statie Vinkeveen verheven tot parochie. Het was dus begrijpelijk dat pastoor C.J. van Groeningen bij het kerkbestuur een voorstel deed om een nieuwe, grotere kerk te bouwen. Het kerkbestuur was niet enthousiast: het stelde voor om de Antonius van Paduakerk uit te breiden met een vleugel. Dit voorstel voor uitbreiding verkreeg geen toestemming van de bisschop uit Utrecht. De bisschop gaf pastoor Van Groeningen groen licht om een bestek

en begroting te laten maken voor nieuwbouw.

Architect Alfred Tepe maakte een plan en stelde een begroting op. Het plan werd goedgekeurd en op 28 december 1880 werd in het Rechthuis te Vinkeveen een aanbesteding gehouden. In het voorjaar van 1881 werd met de bouw begonnen.

De bouw verliep niet zonder hindernissen. Toen in juli 1881 de aanvoer van metselstenen ophield, moest onverwijd een deputatie op zoek naar steenfabrieken die wel in staat waren tot een constante aanvoer van stenen. In oktober 1881 bracht een echte storm flinke schade toe aan de in opbouw zijnde toren.

Op 23 juli 1883 werd de kerk ingewijd door bisschop P.M. Snickers. De kerk kreeg de naam van "Het Heilig Hart van Jezus".

Waarschijnlijk omdat de voor relatief weinig geld groot wat gebouwd, bleek het gebouw erg tijd- en weerbestendig.

In de nacht van 27 op 28 december 1914 raasde een storm over de vlakke polders van Vinkeveen en omstreken. De storm had het ook voorzien op de toren van de R.K. kerk.

Met veel geraas en desastreuze gevolgen werd de torenspits van de toren geblazen. Het kerkdak werd ernstig beschadigd. De torenhaan lag voor de deur van de keuken van de pastorie. Er werd nog geprobeerd om het drama een humoristisch tintje te geven, door het verhaal te vertellen dat de haan was terug gevonden in het kippenhok van de buurman. Pastoor Weenink wist de ramp geestelijk te duiden: "Onze lieve Heer wenst zeker een andere, een mooiere toren, nu hij komt er." Al met al was het voor de Roomse gemeenschap een flinke financiële strop, de totale reparatiekosten bedroegen f 10.000,-.

Sinds het herstel van de kerkelijke rechten van de Roomse gemeenschap en de bouw van de Heilig Hart kerk werden tal van activiteiten ontplooid. Achter de kerk op de Kerkelanden werden processies gehouden.

In de kerk was een ruimte vrijgehouden om een grot te bouwen, als nabootsing van Lourdes, waarmee Maria een bijzondere relatie heeft. Er kwam een aparte organisatie om Mariaprocessies te houden. Beurtvaartschepen werden aangepast om personen te vervoeren. Vinkeveen kreeg vanaf 1883 een skyline, die het dorp tot in de wijde omgeving zichtbaar maakte.³

DE KERMIS

De kermis is ooit begonnen als kerkelijke misbediening ter gelegenheid van de herdenking van de inwijding van de kerk. Deze kerkelijke Mis werd zo feestelijk gevierd in de dorpen, dat het moment aanbrak, dat het met een kleine letter werd geschreven en gedacht. Het werd een volksfeest, weldra gecombineerd met jaarmarkt en paardenmarkt.

De kermis duurde twee of drie dagen. Voor de **gezagdragers** was het een drukke tijd vanwege relletjes door overmatig drankgebruik. Dit was ook het geval in 1848. In de bijeenkomst van de raad op 9 augustus 1848 wordt opnieuw gesproken over het fenomeen "kermis".

In Waverveen werd eind augustus van elk jaar kermis gevierd. In Vinkeveen **vieren** de inwoners kermis in september. De bestuurders maakten zich zorgen over de sociale problemen welke de vieringen met zich brengen. Twee maal kermis in één gemeente vond de raad van het goede te veel. Besloten werd om voor de kermis te Waverveen niet langer toestemming te verlenen. ■

Bronnen:

- ¹ Uit: H. Hartkerk Vinkeveen-Waverveen 1883-1983, door drs. J.M.A. van Kauteren, drs. H.M. Kunneman, P. van Zwieten.
- ² Door L. Claassen, Mijdrecht. (Met dank aan de heer P. Koster, Vinkeveen, voor zijn documentatiemateriaal).
- ³ Uit: H. Hartkerk Vinkeveen-Waverveen 1883-1983, door drs. J.M.A. van Kauteren, drs. H.M. Kunneman, P. van Zwieten.

Heropeningsceremonie

Ter gelegenheid van de afronding van de restauratie van de r.k. kerk vinden er half juni diverse activiteiten plaats:

Op **vrijdag 12 juni** om 10.30 uur is de officiële oplevering in bijzijn van de vicaris, de burgemeester, alle medewerkers van de betrokken bedrijven en vele genodigden, onder wie ook de 1400 parochianen.

Op **zaterdag 13 juni** is er een open dag van 10:00 uur tot 16:00 uur.

Tijdens deze dag bent u van harte uitgenodigd om het gerestaureerde kerkgebouw van binnen en buiten te bewonderen. U kunt eventueel ook de toren beklimmen. Gedurende de gehele dag zal er regelmatig orgelspel te beluisteren zijn.

Het eigen bezit aan kerkzilver, in bruikleen gegeven aan het zilvermuseum in Schoonhoven, zal deze dagen ook in de kerk tentoongesteld worden.

De leden van de restauratiecommissie en van de werkgroep kerkbezichtiging zijn aanwezig om tekst en uitleg te geven over hetgeen er in de afgelopen jaren is gerealiseerd.

Op **zondag 14 juni** is om 10.30 uur een officiële eucharistieviering o.l.v. pastoor Gerard Griffioen, waarin met medewerking van alle koren, het hergebruik van de kerk definitief bezegeld wordt.

Manuscriptkaart uit 1782 van De Ronde Venen

door Claar Muller

De afgelopen maanden heb ik verder onderzoek gedaan naar de manuscriptkaart van De Ronde Venen, die is getekend door Gerbrand Praalder.¹ In dit artikel zal een aantal onderwerpen de revue passeren. Zo worden sommige wapens en namen, die op de kaart staan, uitgelicht en wordt het verdere onderzoek naar de kaart toegelicht.

Deze kaart is volgens meerdere specialisten van de Universiteit van Amsterdam en het Nationaal Archief een typisch voorbeeld van een kaart die in opdracht is gemaakt van een waterschap. Dit soort kaarten werd vaak versierd met functionarissen van het waterschap, wat hier ook het geval is. Ook een korte e-mailwisseling met één van Nederlands bekendste onderzoekers

naar kaarten, Marijke Donkersloot-de Vrij, leverde geen nieuwe aanwijzingen hierover op.

Na gesprekken met een aantal mensen die meer bekend zijn met De Ronde Venen dan ik, is gespeculeerd over de reden van de missende linkerbovenhoek van de kaart. Het zou namelijk kunnen dat op deze betreffende

hoek eerst de naam en het wapen van de heer Crommelin, schout van Waverveen, Waveren, Botshol en Ruige Wilnis, stond vermeld. Men was in onvrede met de heer Crommelin, omdat hij er in 1796 met de kas van het gerecht van Waverveen door was gegaan. Dit kan een verklaring zijn voor het wegsnijden van de hoek. De periode waarin Crommelin werkzaam was, overlapt met de periodes waarin de andere functionarissen aangesteld waren. Crommelin is overigens nooit berecht voor dat misdrijf.²

Op de kaart zijn enkele familiewapens afgebeeld. Uit onderzoek bij het Centraal Bureau Genealogie (CBG) in Den Haag bleek dat slechts enkele wapens in hun online databank overeenkomen met de familiewapens van de welgestelde heren.³ De wapens op de kaart komen wel voor in de databank, maar dan behorend bij andere familienamen.

Het lijkt er bijvoorbeeld op dat de naam 'Groenewout' van een familie of gilde van zilvermeden in Arnhem komt. Dat wapen én de naam komen overeen, zij het dat het wapen in spiegelbeeld in de databank voorkomt.⁴ Op dit wapen is een bos afgebeeld waaruit een hert half tevoorschijn komt.

Het wapen van Cornelis Houtkoper, "schout van Demmerik en Vinkeveen, heemraat wegens Demmerik", komt overeen met het wapen van de familie (Du) Foreest. Dit wapen is zilverkleurig met een hoekige rode dwarsbalk, met drie spitse punten boven en twee onder.⁵ Dit zou te verklaren zijn door een verbastering van het Franse woord voor bos, la forêt, en het feit dat het om een houtkoper gaat.

De namen van de functionarissen op de kaart komen vaak voor in de lokale archieven, ze zijn niet onbekend. Alleen is hun naam in combinatie met hun familiewapen onbekend. Dat geeft aanleiding om te veronderstellen dat de tekenaar van de kaart - met toestemming van de betreffende bestuurders - de afgebeelde wapenschilden heeft 'verzonnen' of zich een (te?) grote artistieke vrijheid heeft gepermitteerd.

Onderaan de kaart staat een tekstblok met informatie over de kaart en de tekenaar ervan. Hierin staat de volgende zinsnede: "[...] Voor zoverre als deze polders zijn verveen, getrocke uijt een copij kaart van Rijnland gemaakt door Cornelis Cool anno 1672 gesworen landmeter bij de ed[ele] hove van Holland geadmitterd." Omdat Rijnland wordt genoemd, lag het voor de hand om ook wat onderzoek te doen bij het Rijnlands Archief. Daar was van deze Cornelis Cool en de kaart

echter geen relevante informatie aanwezig. In het 'Repertorium van Nederlandse kaartenmakers', komt een Cornelis Koel voor, die wel in dezelfde periode leefde, maar die vooral werkzaam was in Amsterdam en niets te maken had met Rijnland of het Rijnlandse hoogheemraadschap.⁶

Ondanks dat er in de bezochte archieven bijna geen aanvullende informatie beschikbaar was over de manuscriptkaart, is er toch meer duidelijkheid gekomen. De komende maanden zal er een rondreizende fototentoonstelling zijn met foto's van mooie plekken, die op de kaart staan aangegeven. Kijk voor meer informatie over de mogelijkheid om die tentoonstelling te bezoeken op: www.rhcvechtenvenen.nl

**'De heer Pieter Groenewoud,
heemraat wegens Outhuysen'**

Afgebeeld op de 'Nieuwe Caart van de Groote Rondeveense Polders' getekend door Gerbrand Praalder, 1782, collectie: erven Wim Nienhuis.

**'De Heer Cornelis Houtkoper,
Schout van Demmerik en Vinkeveen,
Heemraat wegens Demmerik'**

Afgebeeld op de 'Nieuwe Caart van de Groote Rondeveense Polders' getekend door Gerbrand Praalder, 1782, collectie: erven Wim Nienhuis.

Bronnen:

- ¹ Claar Muller, 'Manuscriptkaart uit 1782 van De Ronde Venen weer onder de aandacht', De Proosdijkoerier 4 (2014).
- ² Voor meer informatie zie: Proosdijkoerier 2 (2001) 4.
- ³ <http://www.heraldischedatabank.nl/> (26 april 2015).
- ⁴ Wapen 'Groenewout', uit Steenkamp Damstra, CBG (23 september 2014).
- ⁵ Du Foreest, http://www.heraldischedatabank.nl/databank/index/detail/start/5?q_searchfield=foreest (26 april 2015).
- ⁶ Marijke Donkersloot, 'Koel, Cornelis' http://www.maphist.nl/Repertorium_van_Nederlandse_kaartenmakers.pdf (26 april 2015) 113.

Waarom geen uurwerk in de kerktoren van Waverveen?

door Arie Bloed

INLEIDING

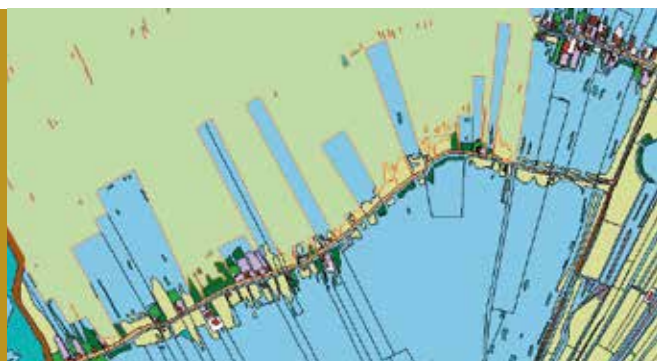
Hoewel vrijwel alle kerken in de vier verschillende dorpskernen van de Ronde Venen een meer of minder mooi uurwerk hebben, die de inwoners in de vroegere, horlogeloze tijden bij de tijd hielden, ontbreekt zo'n uurwerk opvallend in het torentje van de Hervormde Kerk aan de Cliffordweg in Waverveen. Komt dat omdat de Waverveners binnen de net drooggemalen droogmakerij Groot-Mijdrecht minder belang hadden bij het precies weten van de tijd of waren er andere redenen? Misschien gebrek aan geld? Laten we daarvoor eens terug gaan naar de tijd, waarin de kerk tot stand is gekomen en dat is inmiddels ruim 125 jaar geleden. En dat houdt in dat we terug gaan naar de tijd dat het dorpje Waverveen nog slechts een gehucht vormde temidden van de grote Waverveense plassen.

DROOGMAKING VAN DE WAVERVEENSE PLASSEN

Die plassen waren het resultaat van de ingrijpende vereningen in het Waverveense landschap vanaf de 16e eeuw, toen vooral Amsterdam grote behoefte aan turf had. Doordat Waverveen en het naburige Waveren, Botshol en Ruige Wilnis in het gewest Holland waren gelegen, was deze turfwinning voor de Amsterdammers extra aantrekkelijk, omdat er dan geen speciale belastingen betaald behoeften te worden, die wel geheven werden over turf die uit de Stichtse dorpen in de Ronde Venen werd ingevoerd. Daardoor behoorde Waverveen tot de eerste dorpen, waar al in de loop van de achttiende eeuw het veen verdwenen was en het land plaats had gemaakt voor uitgebreide plassen, waar het vooral in de herfst flink kon spoken.

Toen in het midden van de 19e eeuw plannen werden gemaakt om deze plassen droog te malen en er weer vruchtbare landbouwgrond van te maken, waren er maar weinig mensen die hier bezwaar tegen hadden. Mogelijk hebben alleen de vissers de droogmaking niet zo zien zitten, omdat dat ten koste ging van hun broodwinning, maar daarover zijn in de archieven geen bronnen te vinden. Alleen betekende het natuurlijk wel dat er rekening gehouden zou moeten worden met schade aan gebouwen die aan de Waverveense dijk waren gelegen alsmede in de omgeving (met name Achterbos en Nessersluis). En dat was terecht, want de droogmakerij bleek een complete ramp te vormen voor alle gebouwen van enig aanzien in het dorp.

Voor de droogmakerij werd een aparte organisatie in het leven geroepen onder de weinig prozaïsche naam "Naamloze Vennootschap Maatschappij tot Droogmaking van plassen in de Ronde Veenen", die onder leiding stond van enkele Mijdrechtse notabelen. J. G. de Voogt, de niet onbemiddelde burgemeester van Mijdrecht en Wilnis, fungeerde hierin als 'president-directeur'. Deze maatschappij had een puur winst oogmerk, dus de bedoeling was zoveel mogelijk winst te maken met de drooglegging van de Waverveense plassen. Onderdeel van dat plan was natuurlijk om te voorziene schade zoveel mogelijk van tevoren te regelen en daar zo min mogelijk voor te betalen. Ook de hervormde gemeente van Waverveen kreeg met deze aanpak van De Voogt c.q. te maken. Overigens valt het in de huidige omstandigheden nauwelijks

Een kadasterkaart uit 1836, waarop de bestaande bebouwing in Waverveen en het Waverveense deel van het Achterbos wordt aangegeven. Rechtsboven het stukje Achterbos, waar de R.K. kerk stond, links onderin de Hervormde kerk van Waverveen. Helemaal rechts zien we een rond watertje dat nu nog bekend staat als het "Meertje", waar 's winters volop geschaatst wordt. Dat was toentertijd eigendom van de Waverveense ambachtsheer Oetgens van Waveren Pancras Clifford.

meer voor te stellen dat een plaatselijke burgemeester op deze manier persoonlijk gewin probeerde te behalen ten koste van de dorpingen, onder wie ook zijn 'eigen' Mijdrechtenaren en Wilnissers. Maar ja, het waren dan ook 'andere tijden'.

SCHADEVERGOEDING VOOR DE HERVORMDE GEMEENTE

Op een rustige herfstdag, vrijdag 22 november 1872, kwamen de meest betrokkenen bijeen op het gemeentehuis in Vinkeveen. Behalve de Mijdrechtse notaris J.C. van der Heijden en burgemeester De Voogt, verschenen hier ook de ambachtsheer van Waverveen en de "vrijheer van Waveren, Botshol en Ruige Wilnisse", de heer Pieter Anthony Oetgens van Waveren Pancras Clifford. Behalve ambachtsheer was hij ook president-kerkvoogd van de hervormde kerk in Waverveen, al liet hij zich hoogstwaarschijnlijk slechts af en toe in het dorp zien, omdat hij in Rotterdam woonachtig was.¹ Tenslotte sloten ook kerkvoogd Leen van Kreuningen, veehouder in De Waver, en ouderling Arie Boogaard, eveneens veehouder, zich bij de heren aan.

Tijdens deze bijeenkomst werden enkele documenten verleden, waaruit blijkt dat de hervormde gemeente een bedrag van 6.500 gulden heeft ontvangen van de Maatschappij tot Droogmaking, "streckende tot algehele vergoeding voor alle eventuele schade [aan kerkgebouw en pastorie] hoe ook". Ook droeg de hervormde gemeente een aantal percelen water aan de droogmakerij over. Aanvankelijk sputterden de **toezicht houdende**, kerkelijke autoriteiten in de provincie nog wat tegen, omdat deze bang waren dat het geld onvoldoende zou zijn om alle schade te dekken, waarbij men zich ook afvroeg of de kerkvoogdij wel rekening had gehouden met "complete algehele instorting van kerk en pastorie en hoe de gemeente zich - mogt dat geval zich voordoen - uit de bepaalde som zal helpen". De gemeente zat er niet echt mee en liet een tweetal deskundigen uit Amsterdam naar Waverveen komen om de boel nog eens goed te bekijken. De beide heren kwamen tot de conclusie dat de fundering van pastorie en kerk na droogmaking hoger zou komen te liggen dan de waterstand in de droogmakerij waardoor de funderingen zouden verrotten.

Zeven of acht jaar na droogmaking zou de gemeente daarom de fundering moeten vernieuwen, waarvoor de geschatte kosten f. 6.700, voor de kerk en f. 500,- voor de pastorie bedroegen. Dat was dus wel iets meer dan de droogmakerij op tafel legde, maar het verschil was niet echt groot en kennelijk is er ook niet geprobeerd nog wat extra centen los te peuteren. Tegen zoveel expertise konden de provinciale kerkelijke machthebbers niet op, waarop deze in oktober de deal met de droogmakerij alsnog goedkeurden, maar wel op voorwaarde dat de gemeente het geld netjes rentedragend zou beleggen.

Overigens was de verhouding tussen het Waverveense kerkbestuur en de droogmakerij bepaald niet plezierig. Aanvankelijk had vooral de diaconie van de gemeente er namelijk niets voor gevoeld om de twee in eigendom zijnde huizen en wat percelen water (vroeger verveende landerijen) te verkopen, omdat ze die veel liever zelf hield "om later, als het in land zal zijn herschappen, bundergewijze de kosten van droogmaking te betalen". Maar die vlieger ging niet op, omdat de droogmakerij met een onteigeningsprocedure dreigde. Ook over de prijs waren de heren het stevig met elkaar oneens, omdat de kerk 3.000 gulden wilde ontvangen, terwijl de droogmakerij slechts 1.000 gulden wilde betalen. Eind 1873 besloot de diaconie er toen maar mee akkoord te gaan, omdat men bang was de zaak voor de rechter toch te verliezen. Dat nam niet weg dat de hervormde kerk stevig geïrriteerd was wegens het feit dat de droogmakerij al doodleuk met het werk op de kerkelijke eigendommen begonnen was, terwijl ze deze nog niet eens in eigendom hadden. Maar de classis in Utrecht weigerde aan het einde van het jaar 1873 om de diaconie toestemming te geven om de eigendommen aan de droogmakerij over te dragen en zo kwam het dan toch nog tot een onteigeningsprocedure. De procedure heeft niet erg lang geduurd en liep af, zoals de kerk al had vermoed: men raakte de eigendommen (in totaal ruim 1,28 hectare) kwijt, maar kreeg er van de rechter kennelijk toch meer voor dan de droogmakerij had willen betalen. Althans, in de diaconierekening van 1874 staat onder 6 juni 1874 een inkomstenpost geboekt van f. 1.455,60, afkomstig van de Maatschappij tot droogmaking van plassen in de Ronde Veenen "wegens onteigening

¹ Dat leidde in 1871 even tot een probleempje, omdat het tegen de kerkordelijke regels was om als niet-inwoner kerkvoogd te zijn, maar dat werd al snel door de classis opgelost, zodat hij later dat jaar weer bij unanimitie verkozen werd. In de notariële akte van 1872 wordt Rotterdam als zijn woonplaats genoemd, al schijnt hij in verschillende plaatsen eigendommen te hebben gehad (o.a. in Maarssen en Abcoude).

Een prent van de kerk die in 1877 is afgebroken en waarop te zien is dat hier een uurwerk in het torentje was ingebouwd.

van Diaconie-eigendommen". (Stukken over het proces zelf ontbreken in het archief van de kerkelijke gemeente.) Zo werd de droogmakerij dan toch nog een paar gulden lichter gemaakt en dat zal de mannenbroeders veel deugd hebben gedaan. Een jaar later kocht men overigens een stukje grond in de Botsholse polder, zo'n "half uur afstands van de kerk", waar men voor zo'n twaalfhonderd gulden een vervangende diaconiewoning op liet bouwen.

SNEL VERVAL VAN DE OUDE KERK EN PASTORIE

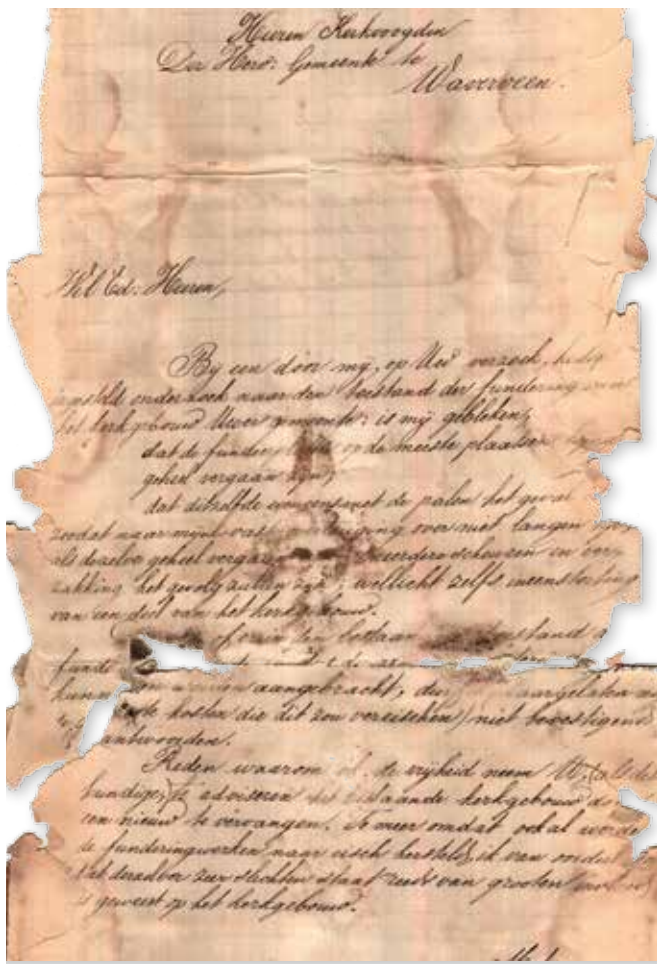
De bouwkundige experts hadden het in 1872 goed bekeken, want de hervormde kerk en pastorie overleefden de droogmaking van de polder maar kort. Groot-Mijdrecht kwam rond 1877 - 1878 gereed, waarna in 1885 de pastorie al in zodanig slechte toestand verkeerde dat de gemeente deze wilde afbreken. In april van dat jaar nodigde het "Provinciale College van Toezigt" de Waverveense kerkvoogdij uit om de boel in Utrecht eens te komen bespreken voor een finale beslissing. Overigens had de consulent² al in 1882 aangedrongen op de bouw van een nieuwe pastorie, maar toen had de kerkvoogdij daar nog absoluut geen oren naar, omdat een nieuwe predikant niet snel werd verwacht en de centjes nog netjes rente opbrachten. Twee jaren later was de pastorie echter zo bouwvallig geworden dat men er niet meer om heen kon: de kerkvoogdij besloot het pand af te breken en zoveel mogelijk materialen van de oude pastorie te gebruiken voor de bouw van de nieuwe. Kennelijk werd de pastorie nog wel af en toe gebruikt, want tegelijk met het besluit tot afbraak werd besloten om een van de twee bij de kerk staande diaconiehuusjes tegen een jaarlijkse huur van dertig gulden te gebruiken voor het geven van catechisatielessen aan de kinderen.

Het gesprek in Utrecht mocht niet baten: de provincie weigerde in september toestemming tot afbraak te verlenen, omdat er te weinig geld beschikbaar zou zijn voor de bouw van een nieuwe pastorie. Desalniettemin kon men er al snel niet meer omheen: zowel de pastorie als de kerk waren zo bouwvallig geworden door de aantasting van de drooggevallen fundamenteën dat er zo snel mogelijk actie moest worden ondernomen. In de eerste maanden van 1887 komt de kerkvoogdij dan ook verschillende keren bijeen om spijkers met koppen te slaan. Opvallend genoeg wordt er helemaal niet gepraat over het vernieuwen van de fundering van de beide panden, hoewel de ontvangen schadevergoeding van de droogmakerij nu juist daarvoor bedoeld was. Althans, hierover valt nauwelijks iets in de notulen van kerkvoogdij en kerkenraad terug te vinden. Er wordt alleen gepraat over totale nieuwbouw, ook al moest daarvoor dan zoveel mogelijk oud spul uit de af te breken pastorie en kerk worden gebruikt. Mogelijk was nieuwbouw onontkoombaar, omdat men te lang heeft gewacht met ingrijpen toen de fundamenteën droog kwamen te liggen. In het begin van 1886 voerde een architect uit Breukelen namelijk een inspectie uit met een alarmerend resultaat. Hij constateert dat de "funderingsplaten op de meeste plaatsen geheel vergaan zijn". En hij vreesde dat hetzelfde met de palen onder de kerk het geval was. Hij waarschuwde voor verzakking en zelfs voor "ineenstorting van een deel van het kerkgebouw". Omdat het te laat was voor reparatie adviseerde hij een nieuwe kerk te bouwen. De kosten van nieuwbouw waren natuurlijk wel veel hoger met als bijkomend probleem dat daarvoor de middelen ontbraken, juist ook omdat Waverveen in die periode zwaar verarmd was: op de plassen viel er tenslotte nauwelijks een boterham te verdienen. Toch besloot men door te pakken en nieuwbouw te realiseren.

AANBESTEDING EN BOUW VAN DE NIEUWE KERK

In maart 1887 wordt er een openbare aanbesteding van de bouw georganiseerd, waar verscheidene aannemers een prijsopgave doen. Op 30 maart houden de kerkvoogden beraad. De laagste inschrijving komt uit Brabant met een offerte van f. 13.050,-, maar deze krijgt het werk niet gegund, omdat hij minderjarig is, "alsook om de weifelende houding, welke genoemden Zijlmans in den beginne heeft aan den dag gelegd". Kennelijk was er wat voorgevallen, dat de kerkvoogden

² Omdat Waverveen in die jaren geen eigen predikant had, fungeerde de Vinkeveense dominee A.H.M. Deussen als consulent in Waverveen.

Het door vocht zwaar beschadigde briefje van bouwkundige G. van Heerde uit Breukelen van 17 februari 1886 over de bouwvallige toestand van de kerk. Hij adviseert hierin om maar een nieuwe kerk te bouwen. Een jaar later was het zover.

het misschien meer in Uw belang als anderen en meer bevoegd dan Gij zelven zulke verklaringen afgaven." Dat was harde taal, en het is dan ook duidelijk dat er iets is voorgevallen, maar het valt niet meer te achterhalen wat dat dan precies geweest is.

Uiteindelijk werd het werk toen gegund aan aannemer G.H. van der Wild uit Breukelen, die voor f. 14.110,- had ingeschreven.

Het werk is voortvarend ter hand genomen, want de nieuwe kerk was al aan het eind van datzelfde jaar gereed. Tot die tijd werden de kerkdiensten belegd in een 'locaal', waarmee mogelijk de oude school werd bedoeld die pal vóór de kerk stond. Op 20 december 1887 werd het nieuwe kerkgebouw ingewijd. Deze belangrijke gebeurtenis werd slechts terloops vermeld via een 'losse opmerking' tussen de notulen van twee kerkeraadsvergaderingen in: "Op 20 December 1887 is alhier door den Consulent Ds. A.H.M. (M) Deussen het nieuwe Kerkegebouw godsdienstig ingewijd met de woorden van den Profeet Haggai 2:10a." Verdere gegevens ontbreken en men kan slechts raden naar het aantal belangstellenden op deze kille dag net voor de Kerst. Ook kan men slechts speculeren of de Vinkeveense **consultent (tikfout)** te voet, te paard of per koets over de modderige dijk naar Waverveen was gekomen, maar aangenomen mag worden dat hij niet lopend is gekomen.

Uit de financiële verslagen blijkt dat de bouw van de kerk en pastorie in totaal f. 15.902,07½ heeft gekost, waartegenover f. 15.894.63 ½ aan inkomsten staan. Afgezien van eigen middelen ontving de gemeente ook subsidie van de provinciale kerkelijke autoriteiten uit het "Fonds voor noodlijdende kerken en personen". Ondanks het feit dat de gemeente merendeels uit 'minvermogende' lidmaten bestond, heeft men de zaak financieel dus toch rond gekregen, ook al konden niet alle wensen worden gerealiseerd, zoals het geval was met een uurwerk. Daarbij werd vooral geput uit het opnemen van de beleggingen van de gemeente in het Grootboek der Nationale Schuld, waaruit men ruim f. 14.200,- haalde.

Dat betekende overigens wel het overgrote gedeelte van de in de voorgaande decennia gespaarde centjes, maar die waren daarvoor dan ook bedoeld, zal men ongetwijfeld gedacht hebben. De bouw van de kerk en pastorie zelf hebben ruim f. 14.200,- gekost, terwijl men

geen vertrouwen had ingeboezemd, zodat er besloten werd hem het werk niet te gunnen "daar al het genoemde, volgens oordeel van Kerkvoogden, tot moeilijkheden zou kunnen leiden". Overigens waren de mannenbroeders duidelijk niet erg vertrouwelijk met al deze informatie omgegaan, want de op de een na laagste inschrijver uit Vinkeveen had de heren al vóór de gunning een briefje gestuurd, waarin hij liet weten van de bezwaren tegen Zijlmans te hebben gehoord. Aannemer Mulckhuysse voegde er direct aan toe: "Er behoeven in geen geval bezwaren tegen mij [te] worden voorgesteld daar ik soliede ben en bekwaamheden genoeg bezit om het werk te verrigten". Merkwaardig genoeg kreeg ook deze bekende Vinkeveense aannemer - die had ingeschreven voor f. 13.781,- het werk niet gegund, "aangezien Kerkvoogden naar innige overtuiging wenschen te handelen". Deze cryptische omschrijving maakt niet duidelijk, wat er nu precies aan de hand was. Op het briefje van Mulckhuysse aan kerkvoogd J. de Boer, dat in de archieven bewaard is gebleven, staat op de achterkant een stukje tekst dat mogelijk als apart antwoordbriefje van De Boer aan deze aannemer is gestuurd: "Gaarne wilde ik aan Uw verzoek om Uw voortstellen als wij zoo ver zijn dat wij kunnen gunnen. Ik acht my verplicht Uw echter medetedeelen dat de informatien dien wij omtrent Uw hebben ingewonnen niet gunstig zijn en daarom ware

Links: Oude Ansichtkaart van Waverveen uit omstreeks 1905 met de hervormde kerk. Het huisje voor de kerk werd onder anderen bewoond door Wim Strubbe en Krijntje Vis. Het is interessant op te merken dat het land rechts van de kerk als bouwland in gebruik is (waarschijnlijk aardappelen of voerbieten), zoals dat toen ook voor het merendeel van de gronden in Groot-Mijdrecht het geval was. Thans is vrijwel alles weiland.

Rechts: De oude pastorie van de Nederlands Hervormde Gemeente van Waverveen, gebouwd in 1887 en afgebroken begin jaren zeventig van de vorige eeuw. De foto dateert van omstreeks 1973 en is gemaakt door C.A. de Vree te Vinkeveen.

ruim f. 935,- kwijt was aan de architect en de opzichter. Ook moest er honderd gulden worden betaald aan de diaconie voor het gebruik van het 'locaal' voor tijdelijke godsdienstoefeningen en f. 160,- voor 'waterplaats, prive en portaal'. Het is niet helemaal duidelijk of hiermee mogelijk de toiletvoorziening wordt bedoeld. Tenslotte ging er nog f. 188,- op aan het plaatsen van een 'ijzeren hek met toebehoren' en f. 82,- voor het in orde maken van het terrein rond de kerk.

Ook de pastorie is in ditzelfde jaar 1887 gereed gekomen. Deze stond op een perceel schuin tegenover de kerk aan de huidige Cliffordweg (nr. 40) en was vele jaren ongetwijfeld het statigste huis in Waverveen. De pastorie heeft tot 1951 als zodanig dienst gedaan, maar kennelijk was de bouw toch niet echt goed verlopen, want in het midden van de vorige eeuw begon deze steeds meer te verzakken, waarop de kerk besloot maar een nieuwe te bouwen op een ander perceel aan dezelfde weg. De nieuwe pastorie kwam in 1951 gereed voor gebruik. De oude pastorie werd daarop bij inschrijving voor f. 7.777,- verkocht aan J. Hesselius uit Den Haag. Het markante huis is helaas in de jaren zeventig afgebroken en vervangen door een dubbel woonhuis.

MAAR ZONDER UURWERK...

Het was aanvankelijk zeker de bedoeling dat de nieuwe kerk ook weer een uurwerk zou krijgen, zoals ook de

vorige twee kerken die hadden gekend. Men hoopte dat de klok uit de oude kerk daarvoor weer gebruikt zou kunnen worden, maar al snel bleek dat deze 'voor geen reparatie meer vatbaar' was. Een subsidieverzoek aan de gemeenteraad van Vinkeveen en Waverveen in oktober 1887 voor de 'aanschaf van een eenvoudig nieuw uurwerk' heeft kennelijk geen positief resultaat gehad, want daarover komt men in de archieven niets meer tegen.³ En anders had Waverveen nu vast wel een uurwerk in het torentje gehad. Kennelijk werd een orgel belangrijker gevonden, want daarvoor werd wel 260 gulden (*inconsequent*) uitgetrokken. Het gevolg was dat de Waverveners jarenlang verstoken bleven van de juiste tijd, waardoor de boeren tijdens hun werk op hun landerijen andere middelen moesten verzinnen om de tijd te weten. Een horloge was slechts weggelegd voor de meer welgestelden en dat waren er niet zoveel. De armere boeren lieten in de naoorlogse jaren bijvoorbeeld op de bus van Maarse en Kroon die (bijna) altijd stipt op tijd reed. Was de bus te laat, dan kwam ook de boer te laat voor de koffie of het middageten. ■

Bronnen:

- Regionaal Historisch Centrum in Breukelen, archieven van kerkvoogdij en kerkenraad van de Hervormde Gemeente van Waverveen.
- A. Bloed (met medewerking van J.M.A. van Cauteren en A. van Wijngaarden), Waverveen door de eeuwen heen; Grepen uit de Hervormde geschiedenis (Waverveen 1987).

³ In de notulen van de gemeenteraad van Vinkeveen en Waverveen uit 1887 en 1888 wordt deze kwestie niet genoemd. De notulen van Burgemeester en Wethouders uit die tijd zijn helaas verloren gegaan. En in de bewaard gebleven archieven van de Hervormde Gemeente van Waverveen valt hierover verder ook niets te vinden. Op 29 februari 1889 wijst de gemeenteraad een ander verzoek van de Hervormde Gemeente af om de helft bij te dragen in de kosten van 60 gulden voor een ijzeren hek bij de begraafplaats. Men vond kennelijk dat het goedkoper kon door de situatie zoals die was vóór de nieuwbouw van de kerk te herstellen in de vorm van een iepenhaag met een houten hek van twee meter hoogte "met slot en sleutel".

WAVERVEEN ALS MINVERMOGENDE GEMEENTE

door Arie Bloed

Het mag eigenlijk best als een wonder worden beschouwd dat de armlastige Nederlands Hervormde Gemeente van Waverveen erin geslaagd is om in 1887 een nieuwe kerk en pastorie te laten bouwen.

De 19e eeuw was immers bepaald geen vetpot voor de Waverveeners, omdat het dorp nauwelijks meer was dan een enkele weg met een vaart op het zuiden. Dan had je nog de Veldweg langs de nieuwe dijk van de Eerste Bedijking richting de Nessersluis en hier en daar een eiland temidden van de uitgebreide waterplassen. Vanaf de Nessersluis liep een dijk langs de Waver richting Botshol, die vervolgens doorliep naar het zuiden om aan te sluiten bij het Achterbos. De redelijk dun gezaaide bebouwing was geconcentreerd langs de Waverveensedijk (thans de Cliffordweg en het Waverveense pad). Daarnaast bestond er nog een dichtbebouwd wijkje langs het stukje weg vanaf het huidige Achterbos naar de boerderij van Bouthoorn, waar tot in de 19e eeuw de rooms-katholieke kerk met begraafplaats was gelegen.

Behalve voor wat vissers, een paar overgebleven boeren, enkele scheepstimmerlieden en de kleine plaatselijke middenstand viel er verder weinig te verdienen in dit dorpje. Dat blijkt ook wel uit de financiële gegevens van de Hervormde Gemeente uit de 19e eeuw. Laten we als voorbeeld nemen de "Staat en opgaven door het Collegie van Kerkvoogden der Hervormde Gemeente te Waverveen bij het Classikaal Bestuur van Utrecht ingediend, ter bekoming van ondersteuning uit het Fonds voor Noodlijdende Kerken en personen" uit het jaar 1864. Als "bijzonderheid" wordt hier gemeld dat: "(v)oor het grootste gedeelte zijn de Gemeentelieden onvermogen om uit eigen boezem in de kosten van de Eeredienst te kunnen voorzien". Dit verklaart dan ook dat de gemeente alleen maar kon overleven

door jaarlijkse bijdragen uit het kerkelijke "fonds voor noodlijdende kerken en personen". Het traktement voor de dominee kwam overigens ook bijna volledig uit de landelijke kassen: hij ontving daaruit 700 gulden per jaar, waar de plaatselijke gemeente nog een kleine toelage van 50 gulden aan toevoegde.

Als we dan de kerkelijke inkomsten eens nader bekijken, dan blijkt pas hoe arm men er eigenlijk aan toe was en het werd er met de jaren niet beter op. De gemeente omvatte vóór de droogmakerij gemiddeld zo'n 220 'zielen', van wie er slechts zo'n zeventig lidmaten waren. In 1874, midden in de periode van de droogmakerij, telde de gemeente 230 zielen en 77 lidmaten. Er waren toen drie 'thuis zittende armen' die permanent afhankelijk waren van steun door de diaconie, terwijl een twaalfstal anderen zo nu en dan van de bedeling afhankelijk waren.

In 1859 kende de kerkvoogdij zo'n 300 gulden aan inkomsten en uitgaven, welk bedrag in 1863 al was afgenomen tot ruim 200 gulden. De onkosten moes-

ten natuurlijk gedekt worden uit inkomsten en die verkreeg men door de hoofdelijke omslag (de kerkelijk aanduiding voor de lidmaatschapsgelden) en de opbrengst van collecten. Om ook hiervan een indruk te geven, noemen we de getallen van 1859.

Toen brachten de 36 lidmaten een hoofdelijke omslag op van f. 81,75. Het hoogste bedrag werd opgehoest door de ambachtsheer, de heer Clifford, die ook president-kerkvoogd was, namelijk de voor die tijd forse som van twintig gulden. Alle andere lidmaten betaalden veel minder, variërend van 25 cent tot zes gulden. Daarnaast brachten de collecten tijdens de kerkdiensten over het hele jaar niet veel meer op dan rond de 75 gulden. Het was dus zeker armoede troef binnen de Waverveense hervormde contreien.

ARMOE TROEF
BINNEN DE WAVERVEENSE
HERVORMDE CONTREIEN

De droogmakerij in de jaren zeventig van de 19e eeuw heeft ook de Hervormde gemeente van Waverveen zeker goed gedaan. Al in 1880 is het aantal zielen namelijk gestegen tot 400, terwijl het aantal lidmaten omhoog was gesprongen naar 125. In hun jaarlijkse "Staat en Opgaven" van 1881 merken kerkvoogden dan ook niet geheel ontevreden op dat "(hoewel) er eenige verbetering in den toestand der Gemeente is gekomen, zijn evenwel de Gemeenteleden nog niet in staat om alleen geheel in de kosten van den Eeredienst en het onderhoud der gebouwen te kunnen voorzien". Met andere woorden: er is vooruitgang, waardoor er meer inkomsten zijn, maar men blijft toch nog afhankelijk van steun van de classis.

In 1898 was het aantal zielen opgelopen tot 496 zielen en 148 lidmaten. Maar ook toen nog werd opgemerkt: "De Gemeente bestaat geheel uit mingevoeden". Op zich hoeft ook dat weer niet teveel verbazing te wekken, omdat de droogmakerij weliswaar een flink aantal nieuwe inwoners had opgeleverd, maar daarmee was niet direct meer welvaart gearriveerd. De droogmakerij bleek namelijk zo slecht uitgevoerd te zijn met zulke 'lekkende' dijken, dat de boeren gebukt gingen onder torenhoge waterschapslasten. Bovendien werden de jaren tachtig geteisterd door een hevige economische crisis, waardoor tal van boeren in den lande hun

dagloners moesten ontslaan om zelf het hoofd boven water te houden. De landbouw in het bijzonder werd nog eens extra geraakt o.a. door de invoer van goedkoop Amerikaans graan.¹

Al met al heeft de droogmaking van de uitgestrekte Waverveense plassen nogal wisselende gevolgen gehad. De bazen van de Maatschappij tot Droogmaking der Plassen in de Ronde Veenen, aangevoerd door burgemeester J.G. de Voogt, hadden er weliswaar flink aan verdiend, maar de plaatselijke bevolking werd geconfronteerd met tal van nieuwe problemen. Niet alleen werd de aanwezige bebouwing van Waverveen

flink aangetast, waardoor er ook een nieuwe kerk en pastorie gebouwd moesten worden, ook de nieuw gearriveerde boeren, die voor een flink bedrag grond kochten uit de droogmakerij, kwamen er al snel achter dat ze eigenlijk een kat in de zak hadden gekocht. De hoge polderlasten bleven zeer lange tijd een geweldig blok aan het been. Bovendien sloeg de landbouwcrisis in de jaren tachtig hevig toe. Ook dat heeft het leven binnen de hervormde gemeente van Waverveen voor lange tijd getekend. ■

¹ Zie hierover uitgebreider het omvangrijke boek van Han van der Horst, "Nederland - De vaderlandse geschiedenis van de prehistorie tot nu" (Amsterdam 2011), pp. 355-356.

**DROOGMAKING WEVERVEENSE
PLASSEN HEEFT NOGAL
WISSELENDE GEVOLGEN GEHAD**

Oude advertenties

Dit waren ze. Die oude klassenfoto's!

Van mevrouw Jos Vanhaelen kregen we bijgaande groepsfoto uit 1973/1974 van de Christelijke Kleuterschool de Kleuterburcht te Mijdrecht. Het is de laatste in een reeks van jeugdherinneringen, die we sinds eind 2011 in ons kwartaalblad gepubliceerd hebben.

Bovenste rij: Juffrouw Vanhaelen, Willeke Verdonk, Marleen van Walbeek, Abco Keizer, Eric Sillevius, Ton Jonker, Gerard van 't Hart,, Henk v.d. Kaaden, Kitty Hetteema, Nanny de Jonge (stagiaire).

Tweede rij: Erwin Kwant, Robbie Streekstra, Irma Kruyt,, Lydia van Armeide, Mirjam Mayenburg,,, Johan Schaaphuizen.

Derde rij: Roel Steenstra, Christiaan v.d. Sluis, Frans Schreurs, Peter Brunsting,, Margit Faltay, Pieter Schouten, Hieram Vonk, Evelien Vogelaar, Wilma de Vries, Arjan Pauw.

Voorste rij: duif Roekie.

REACTIE

Op de foto in ons maartnummer kregen we een reactie van de heer Nico Röling. Die schrijft: "Ik zit met mijn moeder, Annie Röling-Mourits, de Proosdijkoerier van maart 2015 door te bladeren. Zij staat op de schoolfoto op pagina 35. De foto is volgens mijn moeder van het schooljaar 1945/46, toen ze circa 11 jaar was (geboren in oktober 1934). Ze heeft op de foto een "parachutebloes" aan, die pas aan het einde van de oorlog gemaakt is. Die parachute kwam van de droppings in Wilnis achter de Geerkade en is afkomstig van de boerderij van Wim van Schie. Wim van Schie was een broer van de pleegmoeder van mijn moeder, mevr. Janmaat-Van Schie. Volgens mijn moeder werden er in de oorlog ook geen schoolfoto's gemaakt. Ze staat genoemd als "An Mourits". Dat moet eigenlijk "Annie" zijn. Op de derde rij staat een vraagteken achter de naam "Theo Homan". Dat vraagteken klopt, het is inderdaad niet Theo Homan, maar zijn broer Jacob Homan."

Interview met Joop Hazes

door Bob Bouwhuis

Op moment van schrijven is het eind april en dan zitten we in de aanloop naar herdenkingsdag en bevrijdingsdag. Tijd om eens een bezoekje te brengen aan Joop Hazes. Een oud-Amstelhoeker, die daar de oorlogstijd heeft doorgebracht. Joop heeft 37 jaar in de Amstelhoek gewoond. Hij is in 1932 geboren in de Van Meetelenstraat in Uithoorn. In 1937 is het gezin verhuisd naar een nieuwbouwhuis in de Amstelhoek: de Piet Heinlaan nr. 10. Daar heeft Joop tot 1963 gewoond. De ouders van Joop kregen tien kinderen, vijf meisjes en vijf jongens. Iedereen sliep in een tweepersonsbed, behalve de allerkleinsten. Die sliepen bij de ouders.

Joop's vader was treinmachinist en zat voornamelijk op de sporen tussen Aalsmeer, Nieuwersluis, Alphen aan den Rijn, Uithoorn, Mijdrecht, De Hoef, Vinkeveen, Wilnis en Amsterdam.

Oorspronkelijk woonden de ouders in Uithoorn. Maar in de Amstelhoek stonden huurhuizen die aantrekkelijk waren voor spoorwegbeambten. Zowel in de in bestaande als nieuwe woningen zijn veel treinbeambten komen wonen. De woning in de Piet Heinlaan werd verhuurd door melkboer van Dam. Hij stelde voor om twee kwartjes korting te geven op de huurprijs, als de familie bij hem melk gingen inkopen. Die afspraak was natuurlijk gauw gemaakt.

Als kleine jongen werd Joop op de Prinses Irenebrug door de nonnen opgehaald voor de Kleuterschool

(toen heette dat de bewaarschool). Die school stond op de plek van Ons Tweede Thuis in Uithoorn. *Misschien een meer exacte locatie aangeven?*

SCHOOLTijd

De lagere school stond in de Mennonietenbuurt. 'De Buurschool', zoals die genoemd werd. Het was een openbare school (??? Hier moet nog even door Bob naar gekeken worden, want ik weet niet anders of er was in Amstelhoek een pr. chr. school, die "nogal" zwaar protestants/gereformeerd was!!! Protestantse school in Amstelhoek (die school vierde in 1931 het 50-jarig, bestaan (!) en de katholieke school in Uithoorn bij de Schans) waar ook de jongens uit Uithoorn op kwamen. De school begon om 9 uur. Onder aan de brug ontmoetten de Uithoornse en de Amstelhoekse jongens elkaar. Dat verliep niet altijd zonder kleeerscheuren. Er was veel rivaliteit tussen de groepen en men ging elkaar menigmaal te lijf.

Daarom heeft de Buurschool besloten om de jongens uit de Amstelhoek om half 9 te laten beginnen. Zo konden zij de Uithoornse jongens ontlopen.

De jeugdproblemen hadden vaak een religieus karakter. De zuilen stonden fier overeind. De gereformeerden hadden niets met de katholieken. Ieder winkelde bij zijn eigen geloofsgenoten. Zo ontstonden er vechtpartijen tussen de jongeren van verschillende gezindten. Joop was katholiek van huis uit en gericht op Uithoorn waar veel katholieken zaten, net als veel Amstelhoekers en de bewoners van De Hoef. De boeren waren overwegend gereformeerd of doopsgezind, vooral richting Mijdrecht en omstreken.

Zo had men rijmpjes om elkaar zwart te maken. De katholieken hadden een rijm op de gereformeerde bakker Otto Briel: "Otto Piel zonder ziel zonder zalig-

heid, geef me een broodje voor de aardigheid." Maar de gereformeerden bleven niet achter met het volgen-de rijm: "Roomse papen liggen te gapen en te gillen achter pastoor zijn billen."

OORLOGSTIJD

Toen brak de oorlog uit en het strijdtoneel werd overheerst door de Duitse bezetter. Bijna alle scholen werden gesloten om gebruikt te worden voor de huisvesting van Duitse troepen.

De Amstelhoek werd gebruikt voor de huisvesting van een commandocentrum in de huishoudschool. Diverse woningen - waaronder de woningen aan de De Bruinlaan 4 en 6 - werden gebruikt om hoge officieren te huisvesten. Achter de woning van Joop, ongeveer ter hoogte van de De Bruinlaan werd een geschuts-koepel, compleet met zoeklicht, geïnstalleerd voor luchtafweer. Het fort werd gebruikt als opslagplaats voor munitie. Dat was natuurlijk vernederend omdat de forten juist gebouwd waren om een Duitse invasie tegen te houden. De munitie werd aangevoerd door een boot, die aanlegde bij de oude melkfabriek van de "Verenigde Amsterdamse Melk Inrichtingen", kortweg VAMI. Krijgsgevangenen uit Polen en Hongarije werden ingezet om de kisten op paardenkarren te laden die dan door de Piet Heinlaan reden richting het fort. De Duitsers gebruikten veel paarden voor plaatselijk transport. Die werden al of niet gedwongen verhuurd door plaatselijke boeren. Veel paarden stonden bij stalhouderij Van Bunningen, rechts achter de Prinses Irenebrug. Dan kwamen de jongens van Hazes, die moesten gras snijden voor de konijnen, maar zij vulden hun door moeder gemaakte plus fours - een over de knie vallende pofbroek - met zoveel mogelijk haver, om vervolgens daarmee thuis te komen in plaats van gras.

Achter het huis van Joop was nog geen bebouwing, daar bevond zich, zoals gemeld, de geschutskoepel. Daar tussenin stond een klein tentje waarin de broer van Joop maanden gewoond heeft. Hij had TBC en werd iedere dag verzorgd en ontsmet met Lysol door een van de verpleegkundige nonnen. Iedereen wist dat hij TBC had en dus durfde niemand in de buurt te komen, ook de Duitsers niet. Dat gaf weer de mogelijkheid om in de tent een radio te installeren zodat broertje de berichten van Radio Oranje kon beluisteren waarin ook vaak aanwijzingen in code verwerkt waren voor het verzet. Die berichten werden op papier gezet door Joop's oudste broer en op verschillende adressen gestencild en verwerkt in het illegale blad "De Luister-vink".

Dat blad werd in de omgeving verspreid door de broertjes waaronder ook het Zevenhoofse Pad. Daar woonden de boeren waar melk gehaald kon worden. Joop had deze "wijk" toegewezen gekregen. In het laatste jaar van de oorlog bleek op dat rijtje een "brood" NSB'er te wonen. Die werd zo genoemd, omdat het iemand was die noodgedwongen zijn paarden ter beschikking stelde van de Duitsers. Hij was dus geen verrader. Joop twijfelde wat hij moest doen. Stoppen met bezorgen of doorgaan? De man verklaarde dat hij niemand zou verraden, maar dat hij het blad graag kreeg om toch het nieuws aan het front te kunnen blijven volgen.

DRAMATISCH

Dramatische herinneringen uit de oorlog waren er ook. Zo werden er een paar keer luchtaanvallen uitgevoerd door de Engelse Spitfires. Zij hadden het gemunt op de treinen waar ook Joop's vader op reed. De Engelsen waren wel voorkomend, want ze waren meestal met vijf toestellen. De eerste scheerde langs als waarschuwing. Joop's vader had dan de kans om onder de machine van de locomotief te duiken. De andere toestellen beschoten vervolgens de trein. Begin 1944 waren de treinmachinisten het zat om te werken voor de Duitsers, die steeds meer gebruik maakten van de treinen. **Hier twijfel ik ernstig aan de datering "begin 1944". Dat is nieuw voor mij. Ik ken alleen de grote Spoorwegstaking die in september 1944 begon en bedoeld was om het transport van Duits legermateriaal tegen te gaan op het moment dat de gevechten rond Arnhem en de Rijnbrug uitbrak in het kader van Operatie Market Garden!!!!** Joop's vader moest onderduiken en het gezin verspreidde zich over diverse ooms en tantes. Joop heeft nooit geweten waar zijn vader gezeten heeft.

BEVRIJDING

Met de bevrijding kwam ook de afrekening met mensen, die als "fout" beschouwd werden in de oorlog. Veel jonge vrouwen, die al of niet noodgedwongen "iets" of een relatie hadden gehad met Duitse bezetters, werden opgepakt en naar het gemeentehuis van Uithoorn gebracht. Daar werden ze kaal geschoren om vervolgens achter elkaar een route door Uithoorn lopen, zodat zij publiekelijk te schande werden gezet. Joop herinnerde zich iemand die de optocht wilde ontlopen en uit het raam van het oude gemeentehuis de Amstel in sprong, vervolgens naar het Rechthuis zwom en zo veilig thuis kon komen. Joop heeft zo zijn twijfels of hier wel zorgvuldig te werk werd gegaan. De veroordelaars in het gemeente-

huis waren geen formeel daartoe aangewezen personen.

WERK

Na de dienstplicht in 1953 kon Joop aan het werk bij de firma Dijkstra in Amsterdam als leerling-tandtechnicus. Dat was een bloeiende bedrijfstak in die tijd. In de oorlog was er geen tandartsenpraktijk werkzaam. De gebitten waren van praktisch iedereen zeer slecht en dus waren veel mensen toe aan een kunstgebit. En dat is wat de firma Dijkstra deed: trekken en prothesen maken. Iedereen die een medische kwalificatie had, kon tanden trekken. Dat werd massaal gedaan. Dokters konden zelf gewoon aan huis komen om het hele gebit te trekken.

Een nieuw gebit kostte f. 650.- Eén van de klanten van Joop kreeg voor die f. 650.- een tweedehands auto cadeau (een Ford Prefect die toch al niet zo goed liep). Er was zoveel werk dat "je zoveel kon verdienen als je tijd had om te werken", aldus Joop.

Een goed tantième aan het eind van het jaar was gebruikelijk bij een riant maandsalaris.

Er was ook een speciale afdeling voor gouden tanden. Die medewerkers noemde men "de goudhaantjes".

Zij hadden lang haar en streken vaak hun haar achterover. 's Avonds als ze thuis waren kamden ze het achtergebleven goudstof uit hun haar en smolten dat, na verloop van tijd, om in goudklompjes. Veertig gram goud bracht als gauw f. 800.- op.

HUIS

Het eerste huis dat Joop kocht, staat op de hoek Engellaan en De Bruinlaan. Dat kostte in 1962 f. 22.400.- Een heel bedrag, maar Joop had inmiddels f. 14.000,- gespaard. Voor het resterende bedrag klopte hij aan bij de bank (de Raiffeisenbank), maar het bleek dat hij geen hypotheek kon krijgen. Zijn werkgever kwam echter met een oplossing. Hij leende Joop de resterende f. 10.000.- Later bleek de reden dat hij van de bank de lening niet kreeg: de filiaalhouder had geïnformeerd bij de buurman van Joop en die was niet positief. Zo ging dat nog in 1963.

Nu is het 2015 en we lopen na afloop van het gesprek nog even de tuin in voor een foto. Joop kijkt tevreden terug op een bewogen leven in de Amstelhoek. ■

Monument in Mijdrecht

Bozenhoven 4 te Mijdrecht (schuin tegenover de Hema) staat op de gemeentelijke monumentenlijst vermeld met drie sterren. Het betreft een langhuisboerderij genaamd 'Ouders Vreugd'.

De naam staat vermeld op de windveren op de nok van het dak. Het pand dateert uit 1899 en is gebouwd door aannemer Jac. van Geijn in opdracht van J. de Groot. De eerste steen is gelegd door Johanna Maria de Groot.

Foto: Nico van Eijk

Over een eierveiling, een eitunnel, een hagelsnoer en een eitand

bewerkt door Joop Frankenhuizen

Het antwoord op de vraag “Wat was er eerder, de kip of het ei” is voor de Vinkeveener rond 1925 nooit echt moeilijk geweest. Meestal zal het antwoord na enige nadenken geweest zijn: “Weet ik niet”. Een enkeling daarentegen zal zeggen: “Ik denk de kip, want die zie je hier bijna overal”. In Vinkeveen komen kippen pas echt goed in beeld wanneer burgemeester Wouters in 1928 laat weten dat zijn gemeente rijp is voor een eierveiling en een hoenderpark. Er zijn in het dorp de afgelopen jaren zoveel kippen gefokt dat het zinvol is de fokkerij en de handel in eieren te gaan sturen. Een hoenderpark om de inwoners te laten zien wat voor rassen er zijn en een veiling om er voor te zorgen dat de kippenhouders de hoogste prijs voor hun eieren krijgen. “Daarnaast is zo’n veiling ook in het belang van de gemeente”, laat hij weten.

HET NUTRAS

In de veenderij valt niet meer zo veel te verdienen. Ook ergens anders niet, nu Nederland diep in een economische crisis zit.

Veel inwoners zien er dan ook brood in kippen te gaan houden en eieren te verkopen. Maar welke kippen? Welke kip legt de meeste eieren en welk ei brengt het meeste op? Bruine eieren of witte eieren? Bruine Barnevelders of witte Leghorns?

Alleen maar vragen. Sinds 1925 kent Vinkeveen ‘Het Nutras’. Een vereniging die zich bezig houdt met het beantwoorden van die vragen, het organiseren van excursies, bezoeken brengen aan bedrijven en proberen voor de laagste prijs pluimveevoer, voer- en drinkbakken te kopen. Tijdens een van hun vergaderingen in 1928 komt bovengenoemd voorstel aan de orde. Er is in Vinkeveen al een groenteveiling met veilingklok, er is ruimte voor opslag en ruimte om de eieren te sorteren. Niet moeilijk voor de 48 leden om in te stemmen met het voorstel van de burgemeester een eierveiling op te richten.

Al snel telt het dorp zo’n 20 kippenhouders met ieder tussen de 300 en 500 kippen. Niek van Selm en Jan Langelaar halen de eieren op en transporteren ze naar de afslag. Het gaat goed met de veiling, maar Nutras moet ze af en toe wel een duwtje in de rug geven.

Barnevelder

Witte Leghorn

In 1928 met 50 gulden, in 1934 en 1935 ook 50 gulden. Dan wordt het langzaam minder. In 1936 en 1937 nog maar de helft. In 1938 wordt de hulp van Nutras afgesloten met een schamele 16,91 gulden. Kan niet anders want andere tijden komen in zicht. In 1942 is het definitief afgelopen met de eierveiling en in 1945 stopt ook Nutras er mee.

DE CONCURRENT

Overigens, de Vinkeveense eierveiling had het niet altijd even makkelijk, want Wilnis kende al eerder een eierveiling. Eerst in café Koot, later in De Vergulde Wagen. Elke dinsdagavond eierveiling. Cees Verlaan verzorgt het ophalen en afleveren van de eieren. De veiling loopt als een trein. Zo worden er op 11 maart 1930 in Wilnis maar liefst ruim 51.000 eieren geveild. De opbrengst voor de kippenboer bedraagt zo'n 5 cent per ei. Topscorer met 1.500 kippen is boer Tijsseling. Of die opbrengst Vinkeveense kippenhouders heeft uitgenodigd van de Wilnise veiling gebruik te maken, is niet bekend. Wel dat de eierveiling, net als die in Vinkeveen, in 1942 op bevel van de Duitse bezetter is gestopt. Op de hiernaast afgebeelde foto ziet u de auto van Cees Verlaan met op de motorkap de nog jonge Herman (H.W.) en Tonny (T.D.) van Soest.

WETEN WE NOG HOE HET GAAT BIJ KIPPEN?

De hen is met haar eierstok de legmachine of de eierproducent. De haan zorgt dat de eieren bevrucht worden waardoor er in de hen een kuiken gaat groeien. Is er geen haan in het kippenhok dan blijven de eieren onbevrucht. Bevruchte eieren zijn voor de fok, onbevruchte eieren gaan naar de supermarkt. De kans dat een bevrucht kippenei op de schappen van de supermarkt komt, is te verwaarlozen. Als een hen vijf maanden oud is, blijkt aan de eierstok een tros kleine dooiertjes gegroeid. Regelmatig maakt zo'n minuscuul dooiertje zich los en komt in de eitunnel. Daar begint de vorming van eiwit en twee zogenaamde hagelsnoeren. Die snoeren vormen een soort netje om de dooier waardoor deze rondom in het eiwit in het ei komt te zitten. Het zijn de wit gekleurde bobbeltjes die je bij het breken van een ei op de dooier ziet. Die eiwitvorming duurt zo'n drie uur. Een uur later zijn de schaalvliezen gevormd en begint het aanmaken van de eierschaal. Dat duurt zo'n 21 uur. Het ei zit dan vlak bij de uitgang en komt er na vijf minuten uit. Rondom in de schaal van het ei zitten minuscuul kleine luchtgaatjes. De meeste bij het deel waar de luchtkamer zit. De schaal

zelf bestaat voornamelijk uit kalk, fosfor, magnesium en vitamine D. Toch wel formidabel wat zo'n hen presteert. In 25 uur van een minuscuul dooiertje naar een ei van rond de 65 gram.

HET BROEDEN

De hen zit daarbij gemiddeld op vijftien eieren en weet instinctmatig wat ze doen moet. Bij een broedmachine moet de mens ingrijpen. Een temperatuur van 41 graden proberen te handhaven en de juiste vochtbalans zien vast te houden. Bij teveel vocht slibben de gaatjes in de schaal dicht, bij te weinig vocht zijn de kuikens te klein. Verder de eieren regelmatig omkeren. Dat zorgt er voor dat dooier in het midden blijft. Vijf dagen na de leg wordt bekeken of het ei bevrucht is. Tegen een brandende lamp gehouden zie je door de schaal dan iets donkers midden in het ei. Na 21 dagen komen de eerste kuikens uit het ei. Dat doen ze met de hulp van hun eitand, waarmee ze van binnenuit een gat in de eierschaal zagen. Dat uit een bruin ei ook een bruin kuiken komt is een misverstand. Uit witte of bruine eieren kunnen alle kleuren kuikens komen, zelfs paarse.

En wat zegt de kip dan?

Eerst was ik een ei
Nu ben ik een kip
Dat vind ik wel wat mooier
Er zit wel leven in een ei
Maar toch is het daar wat dooier

Met dank aan Jan van Egmond voor zijn bijdrage aan dit verhaal.

“Een geweldige vereniging”

In deze bewoordingen gaf kascommissielid Piet Goes een extra toelichting op de door hem en Wim Versteeg gecontroleerde financiële stukken van onze vereniging. Piet Goes deed dit tijdens de algemene vergadering van 16 april jl.

Hij onderschreef de constatering van onze penningmeester Jan van Breukelen dat de vereniging een gezonde financiële status heeft. Piet Goes voegde er aan toe, dat we een geweldige vereniging hebben, die op een uitstekende manier alles wat met historie in onze omgeving te maken heeft, aan de bewoners weet te presenteren. In zijn betoog deed hij de oproep om misschien zelfs nog wat meer activiteiten te ontplooiën om de aandacht voor (de geschiedenis van) onze omgeving te vergroten. Daar is zeker ruimte voor. Er zijn genoeg plannen en ideeën en het is bijzonder leuk om daarmee bezig te zijn. Dat ervaren de vele tientallen vrijwilligers binnen onze vereniging voortdurend.

Tijdens de vergadering mochten we aan de leden ons nieuwe bestuurslid, mevrouw Geertje Oerlemans, voorstellen. Zij heeft zich in de afgelopen maanden al een actief medewerkster getoond. Haar toetreden tot ons bestuur bracht onze voorzitter tot de oproep om het bestuur van acht leden uit te breiden naar negen of elf.

Mocht u er aardigheid in hebben om een bepaald onderdeel van onze regionale geschiedenis verder uit te diepen en hiertoe een plaatsje binnen ons bestuur te bekleden, dan ontvangen we u met open armen. Werkgebieden als archeologie, monumenten of onderwijs verdienen een eigen bestuursvertegenwoordiger.

Maar ook al onze andere activiteiten, evenementen, markten, tentoonstellingen, lezingen, excursies, ons documentatiecentrum en de overige actieve werkgroepen als genealogie en heemkunde geven volop mogelijkheden om uw belangstelling in geschiedenis extra inhoud te geven door mee te denken of mee te helpen. U bent van harte welkom. Interesse? Neem dan contact op met een van de bestuursleden (zie de colofon achter in deze Proosdijkoerier).

'De Proosdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden', geregistreerd onder ISSN 1388-7165.

Redactieadres

Dhr. Jaap Meulstee
Adres: Conincksmeer 5, 3645 WG Vinkeveen
E-mail: meuls63@planet.nl

Tekstredactie

Dhr. Jan Rouwenhorst

Vormgeving

Peploen
Website: www.peploen.nl

Drukwerk

Drukkerij Avanti Wilnis
Website: www.drukkerijavanti.nl

Voorzitter

Dhr. Jaap Meulstee
E-mail: meuls63@planet.nl

Secretaris, excursies en lezingen

Mw. Marie-José van Bunningen
Adres: Raadhuisplein 22, 3641 EE Mijdrecht,
Telefoon: 0297 - 281835
E-mail: mariejose49@ziggo.nl

Penningmeester

Dhr. Jan van Breukelen
E-mail: jm.vanbreukelen@xs4all.nl

PR en documentatie

Dhr. Co Oudshoorn
E-mail: co.oudshoorn@planet.nl

Algemeen adjunct

Dhr. Hans van Zwieten
E-mail: ha911@live.nl

Monumenten, archeologie

Vacature

Secretarisch adjunct

Mw. Geertje Oerlemans
E-mail: geertje.oerlemans@ziggo.nl

Heemkunde

Dhr. Harry Hoefkens
E-mail: h.m.hoefkens@kpnplanet.nl

Genealogie

Dhr. Hans van Dreumel
E-mail: h.v.dreumel@gmail.com

Ledenadministratie

Mw. Marjon van Vliet
Adres: Waverveensepad 8, 3645 CM Vinkeveen
Telefoon: 0297 - 264095
E-mail: administratie@proosdijlanden.nl
Aanmelding voor het lidmaatschap kan bij de ledenadministratie op bovenstaand adres.

Postadres vereniging

Postbus 65, 3648 ZH Wilnis
Bankrekeningnummer NL89 RABO 0369 6185 05

Website: www.proosdijlanden.nl

E-mail: info@proosdijlanden.nl

Contributie: €17,50 per jaar

Losse exemplaren van de Proosdijkoerier € 4,90 per stuk

Oplage: Circa 1100

Nieuwe leden

Christaan Treur	Vinkeveen
M. Akkermans	Wilnis
Patricia van der Does	Wilnis
A. van der Meer	Vinkeveen
N. Fokker	Wilnis
B.J.A. Fakkeldij	Mijdrecht
C.G. van Schaik	Waverveen
W.J.M. Kooijman	Baambrugge
D. Quaak	Abcoude
J. van Tuyl	Almere Hout
N. Bos	Baambrugge
T.W. Bouwhuis	Amstelhoek
C. van Vliet	Waverveen
H. de Zwart	Wilnis
E. v.d. Maat	Vinkeveen
R. de Wit	Vinkeveen
J.L.G. van Bemmelen	Wilnis
H.P. de Grood	Mijdrecht
J. de Kort	Uithoorn
A.B. Schmidt-Enderson	Wilnis
N. v.d. Vliet	Vinkeveen
N.C. Zitvast	Wilnis
A.M. Bosland	Wilnis
D. Boswijk	Wilnis

Ook lid worden?

Bel dan naar 0297 - 264095 of stuur een e-mail naar administratie@proosdijlanden.nl

"U gaat uw lidmaatschap van de Historische Vereniging De Proosdijlanden aan voor onbepaalde tijd en dat lidmaatschap wordt telkens automatisch voor een jaar verlengd.

Daar hoeft u niets voor te doen. U kunt uw lidmaatschap opzeggen uiterlijk vier weken voor het begin van een nieuw kalenderjaar.

Als lid van de vereniging ontvangt u De Proosdijkoerier en na aanmelding hiervoor via de website ook onze digitale nieuwsbrief".

DOELSTELLING VAN DE VERENIGING:

De vereniging stelt zich tot doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkeling van de regionale en plaatselijke geschiedenis in de ruimste zin.

**Inleverdatum kopij volgende nummer:
1 augustus 2015**

ADVERTENTIEPAGINA BINNENZIJDE OMSLAG
IN BEZIT VAN AVANTI

ADVERTENTIEPAGINA ACHTERZIJDE OMSLAG

RABOBANK

IN BEZIT VAN AVANTI